

COVID-19 SALGININDA METROPOL YÖNETSEL YAPILAR VE POLİTİKALAR: İSTANBUL VE SEUL KARŞILAŞTIRMASI*

Metropol Administrative Structures and Policies in the Covid-19 Pandemic:
A Comparison of Istanbul And Seoul

Öğr. Gör. Hülya KÜÇÜK BAYRAKTAR** - Doç. Dr. Levent MEMİŞ***

Geliş Tarihi: 8.07.2022 | Yayına Kabul Tarihi: 27.12.2022

Öz

Covid-19 salgını, özellikle büyük kentlerde ve yoğun yerleşim bölgelerinde etkili olmuş ve yayılmıştır. Covid-19 ile mücadelede ulusal düzeyde geliştirilen politikalar önemli olmakla birlikte, kentlerin özelliklerini ve dinamiklerini dikkate alan, yerel yönetimler tarafından geliştirilen politikalar dikkat çekmektedir. Bu noktada belediye yönetimleri önem kazanmaktadır. İfade edilenler çerçevesinde bu çalışmanın amacı, kentsel alanda Covid-19 ile ortaya çıkan duruma yönelik büyükşehir belediyelerinin geliştirdikleri örgütlenmeleri ve politikaları incelemektir. Bu inceleme ülkelerin yönetsel yapısıyla ilişkilendirilerek İstanbul ve Seul kentleri özelinde gerçekleştirilmektedir. Yer verilen kentlerin belirlenmesinde hem ülkelerin yönetsel yapısındaki benzerlikler hem de metropol yönetsel yapılarıdaki benzerlikler etkili olmaktadır. Temelde şu soruların cevabına odaklanılmaktadır: (Metropol) Yönetsel yapılar (idari vesayet, yetki, bütçe gibi özelliklerle)

Abstract

The Covid-19 pandemic has been effective and spread especially in big cities and dense residential areas. Although the policies developed at the national level are important, the policies developed by local governments that take into account the characteristics and dynamics of cities draw attention as well. At this point, municipal administrations are of importance. Within the framework of the aforementioned statements, the purpose of this study is to examine the policies developed by metropolitan municipalities for the situation that has arisen with Covid-19 in the urban area. This examination is carried out in the cities of Istanbul and Seoul by associating with the administrative structure. In the determination of the cities included, both the similarities in the administrative structure of the countries and the differences-similarities in the metropolitan administrative structures are effective. The study focuses on the answers to the following questions:

* Bu çalışma 22-24 Mart 2022 tarihlerinde gerçekleşen 21. Kamu Yönetimi Forumu (KAYFOR)'unda aynı başlık altında sözlü olarak sunulmuştur.

** Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Doktora Öğrencisi: İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, hulya.kucuk@kafkas.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2885-8386.

*** Giresun Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, levent_memis@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5438-691X.

salgın sürecinde politikaların belirlenmesinde nasıl etkili olmuştur? Yönetel yapı açısından benzerliklere sahip iki ülkenin metropol kentlerinde (İstanbul ve Seul), hangi örgütlenmeler ve politikalar (salgın sürecinde ve sonrasında) öne çıkmaktadır? Yer verilen sorular üzerinden, belirlenen ana ve alt temalarla, iki metropol kentin karşılaştırılması yapılmaktadır. Araştırmanın verileri ilgili literatürden, geliştirilen politikaları yansıtan çeşitli raporlardan, ilgili belediyelerin web sayfalarından ve diğer çeşitli dokümanlardan elde edilmektedir. Araştırmada şu genel sonuçlara ulaşılmaktadır: İBB'nin bu süreçte uyguladığı politikalar; sosyal yardım, maske üretim ve dağıtım, Covid-19 için oluşturulan kurulların ve birimlerin varlığı, sağlık açısından hizmetlerin artırılması, online hizmetlerin artırılması çalışmalarının salgın sürecinin yönetiminde etkin olan politikaları iken; Seul yönetiminde ise; yaygın test yapılması, bilim kuruluşlarının oluşturulması ve halka destek verilmesi, temizlik, dezenfeksiyon çalışmalarının yapılması, 3T kuralına uyulması, psikolojik destek ekibinin oluşturulması, sürecin yönetiminde önemli olan politikalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kavramlar: Covid-19 Salgını, Metropol Yönetim, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Seul Metropol Yönetimi

(Metropol) "How were the administrative structures (with features such as administrative tutelage, authority, budget) effective in determining the policies during the pandemic?" "Which policies stand out (during and after the pandemic) in the metropolitan cities of the two countries (Istanbul and Seoul)?" Based on the questions included, two metropolitan cities are compared with the determined main and sub-themes. The following general conclusions are reached in the study: The policies implemented by İBB in this process; social assistance, mask production and distribution, the existence of committees and units created for Covid-19, increasing health services, and increasing online services are the policies that are effective in the management of the epidemic process; In the Seoul administration; Extensive testing, the establishment of scientific institutions and support to the public, cleaning and disinfection studies, compliance with the 3T rule, and the creation of a psychological support team appear as important policies in the management of the process.

Keywords: Covid-19 Outbreak, Metropolis Management, İstanbul Metropolitan Municipality, Seoul Metropolis Management

GİRİŞ

Türkiye ve Güney Kore'nin, resmi adıyla Kore Cumhuriyeti'nin, siyasal, sosyo-kültürel, ekonomik ve yönetsel açıdan sahip olduğu benzerlikler veya başarılı uygulamalar üzerinden yer yer karşılaştırmalı çalışmalara konu olduğu görülmektedir (Örnek: Poyraz, 2019; Aslan ve Taner, 2016; Cinel, 2020; Eğilmez, 2017). Bu karşılaştırmaların, ekonomik ve yönetsel açıdan ağırlık kazandığı ifade edilebilir. Türkiyede gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı Sistemi tartışmalarında da, Güney Kore kendine özgü başkanlık sistemiyle yer yer gündeme getirilmiştir (Sobacı ve Köseoğlu, 2016). Ayrıca Güney Kore, 1948 yılında kabul edilen Anayasa ile yerel yönetimlerini güvence altına almış, çıkarılan Yerel Özerklik Kanunu ile yerel yönetimlere fiili olarak işlerlik kazandırılmaya çalışılmıştır. Türkiyede de belediyeler, yerel halkın mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir. Büyükşehir belediye yönetimi, çeşitli şekil-

lerde nüfus kriteri belirlenmiş kentlerdeki bir belediye türüne karşılık gelmekte ve ülkelerin yönetsel yapısına göre biçim kazanmaktadır. Güney Kore'nin yerel yönetim yapısı ele alındığında, yerleşimlerin niteliğine ve ülkenin yönetsel yapısına göre çeşitlilik gösterdiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Güney Kore, yaşadığı salgınlar ve afetlerle önemli tecrübelerle sahip bir ülkedir. Karşılaşılan salgın ve afetlerin, sonrasında yaşanan benzer durumlarla etkin mücadele için önemli girdiler sağladığı anlaşılmaktadır. Bu noktada Güney Kore, genel olarak salgın ve afet yönetiminde örnek olarak gösterilmekte, Covid-19 ile mücadelesinde de yürüttüğü başarılı politikalar dikkat çekmektedir.

Güney Kore'de ilk Covid-19 vakası 20 Ocak 2020 tarihinde tespit edilmiştir. Bu tarihten itibaren *Test, Takip ve Tedavi* (3T) şeklinde benimsenen ilkeyle, tam kapanmaya gitmeden, toplu gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetleri erteleyerek, ağırlıklı uzaktan eğitim ve çalışmayla, salgınla mücadeleyi sürdürmüştür. 4 Nisan 2022 tarihi itibarıyla Güney Kore'de tespit edilen toplam vaka sayısı 14.001.406, toplam ölüm sayısı ise 17.453 olarak açıklanmaktadır. Belirtmek gerekir ki Mart 2022'nin ilk günlerinden itibaren ülkedeki vaka ve ölüm sayılarında hızla yükselen bir artışın olduğu görülmektedir (Seoul Metropolitan Government, 2022).

Türkiye'de ilk Covid-19 vakası 11 Mart 2020 tarihinde tespit edilmiştir. Bu tarihten itibaren Türkiye, yüz yüze eğitim-öğretim faaliyetlerine ara vererek, uzaktan ve esnek çalışma imkânlarını uygulayarak, dönem dönem kısıtlamalara ve kapanmalara giderek virüs ile mücadelesini sürdürmüştür. 4 Nisan 2022 tarihi itibarıyla Türkiye'de tespit edilen toplam vaka sayısı 14.663.508, toplum ölüm sayısı ise 97.077 olarak açıklanmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2022). İfade edilenler çerçevesinde iki ülke kıyaslandığında, Güney Kore'de gerçekleşen son dönem artışlarla vaka sayılarında benzerlik görülmektedir. İki ülke nüfusları dikkate alındığında, oransal olarak Güney Kore'de vakalar Türkiye'ye göre daha yüksektir. Diğer taraftan toplam vaka sayılarıyla birlikte toplam ölüm sayısına bakıldığında, Türkiye'ye göre Güney Kore'deki ölüm sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Covid-19 salgınının ortaya çıkmasından sonra en fazla vaka sayılarının kentlerde, özellikle nüfus yoğunluklarıyla öne çıkan metropol kentlerde olduğu görülmüştür. Bu bağlamda bu çalışmada Covid-19 ile mücadele sürecinde geliştirilen politikalar üzerinden İstanbul ve Seul metropol kentleri karşılaştırılmaktadır.

İstanbul ve Seul'un belirlenmesinde, öncesinde sözü edilen iki ülkenin benzerlikleri, iki kentin yönetsel [iki kademeli yönetsel yapıya sahip olması (Eken, Köseoğlu ve Tuzcuoğlu, 2020), güçlü başkan modelinin geçerli olması] ve kentsel [ekonomik ve kültürel merkez olmaları, 1950'den sonra hızlı kentleşmeye maruz kalmaları, ülkeler arasında gerçekleşen nüfus hareketliliğinin merkezi olmaları gibi (Poyraz, 2019: 97)] benzerlikleri, salgının metropol alanlarda etkili olması, her iki kentte Covid-19 ile mücadele konusunda geliştirilen politikalar dikkate alınmıştır. İstanbul, 15 milyonun üzerinde nüfusu ile Türkiye'nin en kalabalık şehridir. Diğer taraftan benzer şekilde Seul de 10 milyon civarındaki nüfusuyla Güney Kore'nin en kalabalık şehridir. Güney Kore'de tespit edilen toplam vakaların ortalama %20'si Seul'de görülmektedir.

İfade edilenler çerçevesinde çalışmada, öncelikle her iki ülkenin yerel yönetim ve metropol yönetim yapıları genel olarak ele alınmakta, sonrasında Türkiye ve Güney Kore'nin salgınlarla mücadele tecrübeleri incelenmekte, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ve Seul'un Covid-19'a yönelik örgütlenmelerine ve politikalarına yer verilmektedir.

1. TÜRKİYE'DE YEREL VE METROPOL YÖNETİMLER

Türkiye'de geçerli olan 1982 Anayasası'nın 127. maddesinde, "*Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.*" şeklinde tanımlanmıştır. Dolayısıyla Türkiye'de yerel yönetim birimi olarak il özel idaresi, belediye ve köyler bulunmaktadır. Anayasa incelendiğinde yerel yönetimlerle ilgili bazı özelliklere yer verildiği görülmektedir. Bu özellikler şöyledir: Yerel yönetimlerin karar organlarının seçimle belirlenmesi, yerinden yönetim ilkesine bağlı olarak kanunla düzenlenmesi, merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerinde vesayet yetkisinin bulunması ve bunun kanunla düzenlenmesi, yerel yönetimlerin kendi aralarında birlik kurabileceği, görevleriyle orantılı gelir kaynaklarının sağlanması, büyük yerleşimler için kanunla özel yönetim birimlerinin oluşturulabileceği gibidir (Eryılmaz, 2016: 179).

Yer verilen yerel yönetim birimleri çıkarılan ayrı kanunlarla düzenlenmiştir. Bu bağlamda il özel idaresi, 1987 yılında kabul edilen 3360 sayılı İl Özel İdaresi

Kanunu ile düzenlenmiştir. Sonrasında 2005 yılında kabul edilen 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile yeniden düzenlenmiştir. Köylere yönelik düzenleme, 1924 yılında kabul edilen 442 sayılı Köy Kanunu ile gerçekleştirilmiş, çeşitli girişimler olmakla birlikte köylere yönelik yeni bir düzenlemeye gidilmemiştir. Belediyelere yönelik düzenlemenin geçmişi 1930 yılına kadar geriye gitmektedir. Bu tarihte 1580 sayılı Belediye Kanunu kabul edilmiştir. Belediyeler için güncel düzenleme, 2005 yılında kabul edilen 5393 sayılı Belediye Kanunu ile gerçekleşmiştir. Belediyeyle ilişkili başka bir düzenleme de büyük kentlere yönelik olmuştur. Öncesinde sözü edilen Anayasa'da yer verilen hükme dayanarak, 1984 yılında 3030 sayılı Kanun ile büyük kentlere yönelik ayrı bir düzenlemeye gidilmiştir. 2004 yılında 5216 Sayılı Büyükşehir Kanunu ile büyükşehirlere yeni düzenlemeler getirilmiştir. 2000'li yıllara kadar büyükşehirlerde farklı ufak değişiklikler yapılarak büyükşehir modeli sürdürülmüştür; ancak 2005 yılında sistemde önemli değişiklikler yapılmıştır (Zengin, 2014: 95). 3030 Sayılı Kanun'da büyükşehir belediyelerinin görev ve sorumlulukları liste halinde sayılırken; 5216 Sayılı Kanun'da ayrıntılı açıklamalara gidilmeden konular itibarıyla görev ve sorumluluklardan bahsedilmiştir. Bir diğer değişiklik ise, büyükşehir belediyelerine ilk defa nüfus şartı getirilmesidir. Kanun'a göre belediye sınırları içerisinde nüfusu 750.000 olan il belediyeleri, büyükşehir belediyesi olabilecektir (Zengin, 2014: 99). Bu düzenlemeye bağlı olarak 2012 yılına kadar 16 büyükşehir belediyesi kurulmuştur. 2012 yılında büyük kentlere yönelik yeni bir düzenlemeye gidilerek (6360 sayılı Kanun) büyük kentlerin yönetiminin kapsamı genişletilmiş ve sayıları 30'a çıkarılmıştır.

Bu çalışmanın konusu itibarıyla Türkiye'de geçerli olan büyükşehir yönetimleri genel olarak değerlendirildiğinde, ilçe belediyeleri ile büyükşehir belediyesinden oluşan iki kademeli yapıda büyükşehir belediyeleri yetki açısından güçlendirilmiş, merkezi bir konuma getirilmiştir. Ayrıca hem ülkedeki büyükşehir yönetim yapılanmasında hem de büyükşehir ile ilçe belediyeleri arasındaki hizmet bölüşümünde tek tipçi bir durum söz konusu olmuştur (Arıkoğuşa, 2018: 18-19). Diğer belediyelerde olduğu gibi büyükşehir belediyelerinin yapısını doğrudan vatandaş tarafından seçilen büyükşehir belediye başkanı, ilçe belediye başkanı ve meclis üyelerinin belirli bir kısmından oluşan ve dolayısıyla dolaylı olarak üyeleri belirlenen büyükşehir belediye meclisi ve atanmış ve seçilmişlerden oluşan büyükşehir belediye encümeni oluşturmaktadır. Yer verilen böyle bir

büyükşehir yapısı içinde “güçlü başkan” modeli geçerlidir. İBB, sözü edilen nitelikleri taşıyan Türkiye’nin en önemli metropol yönetimlerinden biridir.

2. GÜNEY KORE’DE YEREL YÖNETİMLER VE SEUL METROPOL YÖNETİMİ

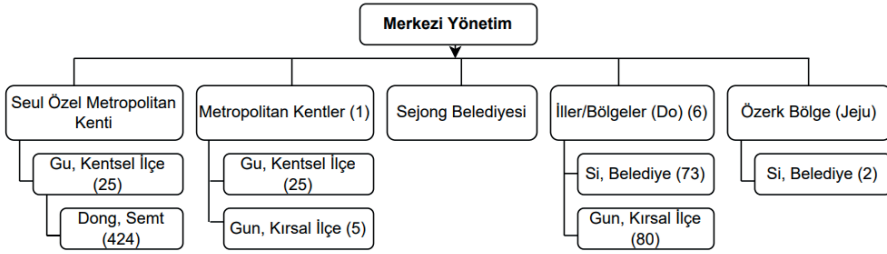
Güney Kore’de yerel yönetimler, 1948 Anayasası ile güvence altına alınmıştır. Söz konusu Anayasa’nın 96. maddesinde “yerel yönetimler, kendi kendilerini yönetir” ibaresi yer almaktadır. 1949 yılında Yerel Özerklik Kanunu kabul edilmiştir. Bu Kanun’da yerel yönetimlerin görevleri, meclislerin görev ve yetkileri, yürütme organları, mali durumları ve vatandaşların haklarına yer verilmektedir. Kanun ile iki düzeyli yerel yönetim yapısı kurulmuştur. Birinci/üst düzey yerel yönetimler, metropol kentler ve illerden oluşmaktadır. Bu yerel yönetim birimlerinin meclis üyeleri seçimle, yöneticileri atamayla belirlenmektedir. İkinci/alt düzey yerel yönetimler, kent, kasaba ve ilçelerden oluşmakta; üst düzey yerel yönetimlerin kontrolünde görevlerini yerine getirmekte, meclis üyeleri ve yöneticileri seçimle belirlenmektedir. Sonraki yıllarda Yerel Özerklik Kanunu’nda çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. 1961 yılına gelindiğinde, gerçekleşen askeri darbe sonrası yerel yönetimler 1987 yılına kadar askıya alınmış, merkezi yönetimin hiyerarşisine dahil edilmiştir. Yaşanan gelişmelerin ardından 1987 yılına gelindiğinde yerel özerklik sistemi önceki durumuna geri getirilmiş, 1995 yılında gerçekleşen seçimle yeniden uygulanmaya başlanmıştır (Akt. Şahin İpek, 2021: 342-346). 1987 yılında kabul edilen Güney Kore Anayasası’nın 117-118. Maddelerinde, yerel yönetimlerle ilgili şu düzenlemeler yer almaktadır (Akt. Şahin İpek, 2021: 347):

- **M. 117:** 1-Yerel yönetimler, yerel sakinlerin refahı ile ilgili idari konuları ele alır, mülkleri yönetir ve Kanunlar ve yasal düzenlemeler çerçevesinde yerel özerklikle ilgili düzenlemeler yapar. 2- Yerel yönetim türleri kanunla düzenlenir.
- **M. 118:** 1-Yerel yönetimlerin meclisleri vardır. 2-Yerel meclislerin organizasyonu ve yetkisi, üyelerinin seçimi, yerel yönetim yöneticilerinin seçim prosedürleri ve yerel yönetimlerin organizasyonu ve faaliyetleri ile ilgili diğer konular kanunla düzenlenir.

1995 yılı sonrası gerçekleştirilen çeşitli çabalarla (komisyon çalışmaları, özel yasa gibi) yerel yönetimleri öne çıkaran düzenlemelere gidilmiştir. Bu noktada şu

çabalar sıralanabilmektedir: Yetki Devri Teşvik Yasası ve Yetki Devri Başkanlık Komisyonu, 1999; Yetki Devri Mali ve İdari Destek Görev Gücü, 2000; Özel Yerelleşme Yasası, 2004; Yerinden Yönetim Teşvikine İlişkin Özel Yasa, 2008; Başkanlık Yerelleşme Komisyonu, 2008; Yerel Özerklik Kanunu, 2011; Yerel Özerklik Kanunu, 2017; Yerel Vergi Çerçeve Kanunu, 2018; Yerel vergi Kanunu, 2014; Yerel Maliye Kanunu, 2017 (Akt. Şahin İpek, 2021: 346-347).

Mevcut durumda yerel yönetimler, doğrudan merkezi yönetimin kontrolü altında olan üst kademe: Seul Özel Metropolitan Kenti, diğer metropolitan kentleri, il/bölge ve özerk bölgelerden oluşmaktadır. Alt kademe yerel yönetim birimleri ise: Gu, kentsel ilçe, Si, belediye ve Gun, kırsal ilçelerden oluşmaktadır (bkz. Şekil 1).

Şekil 1: Güney Kore’de Yerel Yönetimler

Kaynak: Akt. Şahin İpek, 2021: 348-350; Akt. Sobacı ve Köseoğlu, 2016: 68; Akt. Poyraz, 2019: 36-37

Anlaşılacağı üzere Seul’ün yönetiminin ayrı bir statüde düzenlendiği görülmektedir. Milattan öncesine uzanan tarihiyle Seul, ülkede yaşanan gelişmelerin etkisi altında farklı düzenlemelere konu olmuş, bugünkü mevcut durumuna gelmiştir. Seul yönetiminin mevcut durumunu şekillendiren en son düzenleme “Üçüncü Cumhuriyet” şeklinde sınıflandırılan dönemde gerçekleştirilmiştir. Bu noktada 1962 yılında kabul edilen özel bir yasa (*The Act on Special Measures for the Administration of the Seoul Special Metropolitan Government*) ile Seul yönetimi diğer metropol yönetimlerden ayrılarak doğrudan başbakanın yetkisi altına alınmıştır. Ayrıca bu düzenlemeyle Seul yönetimi, “devlet bakanı” olarak nitelendirilen ayrıcalıklı bir statüye (*Privileged Government Position*) sahip olmuştur (Seoul Metropolitan Government, 2022). Bu statüsüyle Seul Belediye Başkanı’nın, ulusal kabine toplantılarına katılma hakkı bulunmaktadır. Seul Belediye

Başkanı, 4 yıllığına doğrudan seçilmekte olup, en fazla üç kez seçilme imkânı verilmektedir (Akt. Eken, Köseoğlu ve Tuzcuoğlu, 2020: 34).

Tarihsel süreç içinde Seul yönetiminin yetki sınırlarının, alt kademe yönetsel örgütlenmenin ve nüfusun değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda 1945 sonrası dönemde yaşanan gelişmelerin etkisi altında mevcut durumda Seul yönetimi, 605.25 km² alanda hizmet sunmaktadır. Zaman içinde Seul nüfusünde belirli oranda azalmanın olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Seul'ün 2011 nüfusu 10.500.000 civarında iken, 2021 yılı itibarıyla 9.736.027 kişidir. Yer verilen bu nüfusun da büyük diliminin Güney Korelilerden oluştuğu ifade edilmektedir. Bu açıdan Seul, homojen bir nüfus yapısına sahiptir (Seoul Metropolitan Government, 2022).

Seul yönetim yapısını oluşturan diğer bir parça ise Seul Metropolitan Meclisi'dir. Bu meclisin ilk defa 1956 yılında fiili olarak hayata geçirildiği anlaşılmaktadır. Yerel Özerklik Yasası'na göre meclis üyeleri de 4 yıllığına seçilmekte, üyelerin kendi aralarından iki yıl görev yapacak bir başkan seçmekte olduğu belirtilmektedir. Meclisin: Politika yapma, temsil ve denetim şeklinde üç temel görevi yerine getirdiği vurgulanmaktadır (Seoul Metropolitan Government, 2022, Sobacı ve Köseoğlu, 2016: 71).

Seul yönetiminin hizmet alanları: Endüstri ve ekonomi, kültür ve turizm, toplum ve refah, eğitim ve mahalle desteği, ulaşım ve trafik, parklar ve çevre, kamu güvenliği, kent planlaması ve konut geliştirme şeklinde belirtilmektedir. Seul yönetimi sahip olduğu bütçenin, sözü edilen başlıklar arasında, %36,9'unu toplum ve refaha, %25'ini de eğitim ve mahalle desteğine ayırmaktadır. Ayrılan bütçe oranları dikkate alındığında Seul'de, belirtilen iki konu alanındaki politikalar öne çıkmaktadır (Budget of Seoul Metropolitan Government, 2022).

3. TÜRKİYE'NİN COVID-19 İLE MÜCADELESİNE YÖNELİK MERKEZİ ÖRGÜTLENMESİ

Türkiye, Covid-19 öncesi gerçekleşen yakın tarihli salgınlardan etkilenmemiştir. Diğer ülkelerde yaşanan salgınlar, bu konuyu Türkiye'nin gündemine getirmiş ve bu bağlamda Sağlık Bakanlığı tarafından "Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı" yayınlanmıştır. Söz konusu Plan'da, bir müdahale senaryosuna yer verildiği anlaşılmaktadır (Turan ve Hamza Çelikiyay, 2020: 10). Yapılan bu

hazırlıklarla Covid-19 salgın süreci yönetilmiştir. Bu bağlamda Turan ve Hamza Çelikyay (2020: 13)'in da belirttiği gibi Türkiye'de merkezi düzeyde farklı aktörler yer almakla birlikte temelde şu aktörler ön plana çıkmıştır/çıkılmaktadır: Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı Kabinesi, Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığıdır. Yer verilen aktörler arasından da politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasında Sağlık Bakanlığı öne çıkmaktadır. Bu noktada henüz Türkiye'de Covid-19 tespiti yapılmadığı 10 Ocak 2020 tarihinde "Koronavirüs Bilim Kurulu" kurulmuştur. Ağırlıklı olarak sağlık alanından uzmanların yer aldığı Kurul, yaşanan salgın sürecini bilimsel verilerin ışığı altında takip etmiş, belirli periyotlarla toplantılar gerçekleştirmiş ve çeşitli yayınlarla öneriler getirmiştir. Hatta Nisan 2020 tarihinde "Toplum Bilimleri Kurulu" kurulmuştur. Fakat Koronavirüs Bilim Kurulu kadar etkili olamamıştır. Diğer taraftan Plan'da yer verildiği üzere Sağlık Bakanlığı bünyesinde Ulusal Pandemi Danışma Kurulu oluşturulmuştur. Kurul'un temel görevleri: Bilimsel danışmanlık, araştırmaların gerçekleştirilmesi, medya ve iletişim konusunda destek ve halka yönelik bilgilendirme şeklinde ifade edilmektedir (Turan ve Hamza Çelikyay, 2020: 14). Diğer taraftan Sağlık Bakanlığı bünyesinde bulunan çağrı merkezi, Covid-19 ile ilgili de hizmet vermeye başlamıştır. Ayrıca "Hayat Eve Sığar" ismiyle bir mobil uygulama geliştirilerek virüsün bulaşıcılığı yönetilmeye çalışılmıştır.

Koronavirüs Bilim Kurulu tarafından getirilen öneriler, Cumhurbaşkanı başkanlığında gerçekleşen Kabine toplantılarında gündeme getirilmiş ve karara bağlanmıştır. Alınan bu kararlar, genellikle, Cumhurbaşkanı tarafından kamuoyuyla paylaşılmıştır.

Diğer bir aktör de İçişleri Bakanlığıdır. Bakanlık hiyerarşisi içinde yer alan yöneticilerin başkanlığında oluşan birimlerle, yerelde oluşan zorlukların aşılmasında çaba gösterilmiştir. Bu bağlamda Vefa Sosyal Destek Grupları, il düzeyinde salgın denetim merkezleri, salgın kurulları ve Umumi Hıfzısıhha Kurulları oluşturulmuştur. Burada yer verilen birimler arasından da Vefa Sosyal Destek Grupları ve Umumi Hıfzısıhha Kurulları öne çıkmaktadır. Vefa Sosyal Destek Gruplarının oluşumu, 21 Mart 2020 tarihinde yayınlanan İçişleri Bakanlığı genelgesine dayandırılmaktadır. Vali veya kaymakam başkanlığında gönüllülük usulü oluşumu gerçekleştirilen grupta, kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri, yerel yönetimler, AFAD, Kızılay ve diğer STK temsilcileri yer aldığı ifade edilmektedir. Bu oluşum sokağa çıkma kısıtlamalarının olduğu zaman dilimle-

rinde yaşlıların ihtiyaçlarını karşılama çabası göstermiştir (Kaya, Akıllı ve Mursül, 2020: 30-31). İl düzeyinde güvenlik, sağlık, çevre gibi alanlardan resmi-yarı resmi temsilcilerin katılımıyla oluşan, valiler başkanlığında toplanan Umumi Hıfzısıhha Kurulları, İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan genelgelerden hareketle toplanmış, söz konusu ildeki durumları dikkate alarak aldığı kararlarla Covid-19 mücadelesine katkı sağlamıştır.

Türkiye’de merkezi yönetim tarafından gerçekleştirilen faaliyetler ve bu bağlamda hazırlanan belgeler incelendiğinde, Covid-19 ile mücadele odaklı belirlenmiş ve açıkça ifade edilmiş ilkeler tespit edilememektedir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’nün benimsediği kurallar öne çıkarılmakta ve söylem üzerinden bazı ilkelerin ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Türkiye’nin yaptığı çalışmalarla ortaya çıkardığı ilkeler şöyle ifade edilebilir: “Hiçbir virüs, alınacak tedbirlerden daha güçlü değildir”, “Evde Kal” ve “Temizlik, Maske, Mesafe (TMM)”.

4. GÜNEY KORE’NİN SALGIN TECRÜBELERİ, COVID 19’A YÖNELİK ÖRGÜTLENMESİ VE FALİYETLERİ

İlk kez Çin’de tespit edilen SARS-CoV (2003) virüsü, Tayvan, Singapur, Filipinler gibi ülkelerde görülmüş fakat Güney Kore’de tespit edilmemiştir. Bu süreçte kurumsal yapısındaki zayıflığına rağmen Güney Kore, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından iyi örnekler arasında yer verilmiştir. İlk kez Suudi Arabistan’da tespit edilen MERS-CoV (2012), Güney Kore’de Mayıs 2015’de tespit edilmiştir. Önceki salgına göre bu süreçte Güney Kore’nin başarısız olduğu kabul edilmektedir. Bu başarısızlık Güney Kore’nin gelecekte yaşanacak salgınlarda başarılı olması noktasında yol haritası oluşturmaya ve başarılı olmasına imkan sağlamıştır. Çünkü Güney Kore başarısızlığın sebeplerini belirleyerek tespitlerde bulunmuş ve ortaya çıkabilecek salgın durumlarında hazırlık planı oluşturmuştur. Yaşanan başarısızlığın sebepleri olarak: Liderlik eksikliği, yasal düzenlemelerin yetersizliği, tedbirsizlik, koordinasyonsuzluk, virüsün yayılımıyla ilgili vatandaşları bilgilendirme konusunda şeffaf olunmaması gösterilmektedir. Buradan elde edilen tecrübeler altında sonraki süreç için eylem planı hazırlanmış, yerel yönetimlerin etkinliği artırılmaya çalışılmış, epidemiyolog çalıştırma zorunluluğu getirilmiş, test yeteneği artırılmaya, sağlık altyapısı güçlendirilmeye, ilgili kanunları revize etmeye, karantina sürecini güçlendirilmeye çalışıldığı vurgulanmaktadır (Çelik, 2020; Genç, 2021: 185-186).

Güney Kore’de ilk Covid-19 vakası 20 Ocak 2020 tarihinde tespit edilmiştir. Covid-19 ile karşılaşılan yeni durum Güney Kore’nin hızlı tepkisi, önceki salgınlar ve kazalar sırasında öğrenilen derslere bağlanmaktadır. Bu noktada ülkede benimsenen en temel ilke, “aşırı, sert bir tepkinin (*an excessive, rigorous response*), geç ve yavaş bir tepkiden daha iyi olacağı” yönündedir (Klingebiel ve Torres, 2020: 3). Covid-19 virüsü Güney Kore’ye ulaştığında, enfekte kişilerin etkin bir şekilde test edilmesi, izlenmesi ve tedavisi, eylem planı haline gelmiştir (Kim, 2021: 1739). Diğer taraftan merkezi yönetimin öncülüğünde yerel yönetimler ve özel sektörle, biçimsel veya biçimsel olmayan yöntemlerle etkin iş birliklerin gerçekleştirildiği bilinmektedir (Kim, 2021: 1745). Bu bağlamda Güney Kore’de başarıyı sağlayan temel unsurların devlet kapasitesi, vatandaş güveni ve liderlik olduğu vurgulanmaktadır (Klingebiel ve Torres, 2020: 3).

Karşılaşılan salgınlar, yaşam şartları içinde istisnai bir duruma karşılık gelmektedir. Dolayısıyla yaşanan salgın tecrübeleri, söz konusu istisnai durumun öğrenilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması açısından önemli bir işlev görebilmektedir. Bu bağlamda Güney Kore, 2012’de karşılaştığı salgın tecrübesindeki başarısızlıklarını ele alarak gidermeye yönelik bazı adımlar atmıştır. Liderliğin ön plana çıkarılması, yasal düzenlemelerden kaynaklanan eksiklerin giderilmesi, tedbirlerin artırılması ve etkin koordinasyonun sağlanması, salgın sürecinde şeffaf yaklaşım tercih edilmesi gibi hususları içeren söz konusu bu adımlar ve farklı aktörler arasında gerçekleşen iş birliklerinin, Güney Kore’nin 2020 yılında karşılaştığı salgın sürecinde, genel olarak başarılı olmasına katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

Gerçekleştirilen çalışmalarla Güney Kore’de okullarda uzaktan eğitime, uzaktan çalışmaya geçilmiş, toplu etkinlikler ertelenmiş, hatta 15 Nisan 2020’de başkanlık seçimleri gerçekleştirilmiş, sokağa çıkma yasağı uygulanmamıştır (Genç, 2021: 186). Burada genel hatlarıyla verilen çabalarla Güney Kore, çeşitli rapor ve makalelerde Covid-19 sürecinde başarılı ülke örneği olarak gösterilmiştir. Bu bağlamda salgın sürecinde Güney Kore’nin başarısında şu hususlar önemle vurgulanmaktadır (Güney Kore Dışişleri Bakanlığı, 2020):

1. *Öncesinde yaşanan salgın ve afet tecrübeleri.*
2. *Karşılaşılan yeni duruma yönelik yasal düzenlemelerin hızlıca gerçekleştirilmesi.* Ülkede, Bulaşıcı Hastalık Kontrol ve Önleme Yasası (*Infectious Di-*

sease Control and Prevention Act) 1954 yılında kabul edilmiştir. Bu Kanun'da 2015 yılında değişikliklere gidilmiştir. Covid-19 ile birlikte (Mart 2020) Kanun, yeniden düzenlenmiş, ayrıca karantina, sağlık hizmetleri kanunlarında da yeni düzenlemeler yapılmıştır (ADB, 2021: 9-11; Kim, 2021, 1738) .

3. *Zamanında ve doğru bilgilendirmenin gerçekleştirilmesi, açık (kapanmaya gitmemek) ve şeffaf bir yaklaşım sergilenmesi.* Burada belirtilen hususlar, özellikle vatandaş güveninin kazanılması ve vatandaşın katılımının sağlanması açısından önemle vurgulanmaktadır.
4. *Dört düzeyden oluşan acil durum seviyelerinin belirlenmesi ve bu seviyelere göre stratejilerin geliştirilmesi.*
5. *Vatandaşlarla iletişim kurulacak mekanizmaların kurulması ve etkin şekilde işletilmesi.* Salgın süreçlerinde etkin bir koordinasyonun sağlanması için 31 Ağustos 2010 tarihinde kurulan Kore Salgın Kontrol ve Önleme Merkezi [Korea Centers for Disease Control and Prevention (KCDC)], yeniden düzenlenerek Kore Salgın Kontrol ve Önleme Ajansı [Korea Disease Control and Prevention Agency (KDCPA)] ismini almıştır (bu yeni yapıyı oluşturan taraflar *National Institute of Health (NIH)*, *National Institute of Infectious Diseases (NIID)*, *Regional Centers for Disease Control and Prevention (RCDCs)*, *National Tuberculosis Hospitals* ve *National Quarantine Stations*). Ayrıca bu yapıyı tamamlayacak nitelikte yerel düzeyde (metropol ve illerde) de Ajans'ın birimleri oluşturulmuştur. Yer verilen Ajans, salgınlarla mücadele konusunda merkezi düzeyde önem kazanan örgütlenmedir. Diğer taraftan KDCPA'nın yanı sıra sağlık bakanlığına bağlı Merkezi Afet Yönetim Karargâhı (*Central Disaster Management Headquarters*) birimi bulunmaktadır. Bu birim 3. düzey alarm verildiğinde devreye girmektedir. Alarm seviyesi 4 olduğunda, başbakanın başkanlığında Merkezi Afet ve Güvenlik Önlemleri Karargâhı (*Central Disaster and Safety Countermeasures Headquarters*) biriminin devreye girdiği belirtilmektedir (Kim, 2021: 1738).
6. *Test, Takip ve Tedavi (3T) şeklinde formüle edilen çalışmaların etkin şekilde yürütülmesi.*

- a. **Test:** Covid-19 vakasının tespit edilmesinin ardından öncelik verilen en temel husus, hızlıca test imkânının geliştirilmesi olmuştur. Bunun için yasal düzenlemeler hızlıca yapılmış, şirketlerle test kitleri üretmeleri için anlaşılmıştır. Testler, semptom gösteren, enfekte olan biriyle görüşen veya doktor onayı bulunan kişilere ücretsiz şekilde uygulanmıştır (Demirbulak Bae, 2020). Testler, yaygın şekilde otomobilden inmeden ve yaya haldeyken gerçekleştirilmiştir (Kim, 2021: 1740).
 - b. **Takip:** Epidemiyoloji Araştırma Destek Sistemi kurulmuş, epidemiyolojik araştırmalara ağırlık verilmiştir. Bu süreçte takibin etkin şekilde gerçekleştirilmesi için vatandaşların kredi kartı işlemleri, CCTV görüntüleri, sağlık kayıtları ve cep telefonu verilerinden yararlanılmıştır (bu verilerin kullanılması için bir acil durum kanunu çıkarılmıştır). Ayrıca iki mobil uygulamanın geliştirildiği ifade edilmektedir. Birinci uygulama, yurt dışından gelen kişilerin karantina süreçlerini takip etmek için uygulanmıştır. Diğer uygulama (*Self-Quarantine Safety Protection App*) ise temaslı kişilerin kamu personeli aracılığıyla, günde iki kez yakından takip edilmesi amacıyla kullanılmıştır. Bu sayede kişiye özel karantina kontrol sistemi uygulanmıştır. Virüslü kişilerden elde edilen verilerle canlı haritalar oluşturularak herkesin erişimine açıldığı ifade edilmektedir. Hatta bir güvenlik bandı/bilekliği geliştirilmiştir. Bir kişi karantina kurallarını ihlal ettiğinde sözü edilen bandın kullanılabileceği ifade edilmekte, kuralları ihlal devam ettiğinde kişinin bulunduğu yer değiştirilmektedir. Hatta hapis veya para cezası düzenlenmektedir (ADB, 2021: 35; Demirbulak Bae, 2020).
 - c. **Tedavi:** Yerleşimlerde ortaya çıkan kapasite eksikliği, yerel yönetimlerle gerçekleştirilen etkin iş birliğiyle giderilmeye çalışılmış, yerleşimler arası sağlık personeli ve hasta transferleri etkin şekilde gerçekleştirilmiştir.
7. *3T'nin etkin şekilde yerine getirilmesinde farklı taraflarla iş birliği gerçekleştirilmiştir. Bu noktada Uyumlanabilir Yönetişim1 (adaptive governance) modelinin gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Kim vd., 2020).*

¹ Bu çeviriyi Ersavaş Kavanoz (2021) kullanmakta: "Kötü Huylu Sorunlarla Mücadelede ve Kentsel Dirençlilik Politikalarının Geliştirilmesinde Uyumlanabilir/Uyarlanabilir Yönetişim"

5. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ (İBB)'NİN COVID-19'A YÖNELİK ÖRGÜTLENMESİ

İBB, Covid-19 ile etkin mücadelede bulunmak amacıyla bazı örgütlenmelere gittiği tespit edilmektedir. Sözü edilen örgütlenmeler, aşağıda yer verildiği şekliyle tespit edilmektedir (İBB, 2022).

İstanbul Yardımlaşma ve Koordinasyon Merkezi: Yenikapı Avrasya Gösteri Merkezi'nde kurulduğu belirtilen bu yapıyla, salgınla mücadele sürecinde belirlenen eylem ve stratejiler ile ortak hareket edilmenin hedeflendiği anlaşılmaktadır. Covid-19 ile ilgili toplantıların ve ilgili açıklamaların bu merkezden yapıldığı belirtilmektedir. Bu merkezin oluşumuyla birlikte bir de Bilim Danışma Kurulu'nun oluşumuna gidildiği anlaşılmaktadır.

İBB Bilim Danışma Kurulu: Salgınla birlikte İBB tarafından İBB Bilimsel Danışma Kurulu'nun kurulduğu anlaşılmaktadır. Kurulda, değişkenlik göstermekle birlikte, genel olarak şu alanlardaki uzmanların yer aldığı görülmektedir: Enfeksiyon, göğüs, tıbbi mikrobiyoloji ve viroloji, psikiyatrist, halk sağlığı, çevre mühendisi vb. Salgınla birlikte Kurul tarafından çeşitli raporlar ve basın bildirileri (Ekim 2020-Aralık 2021 arasında toplamda 11 adet) hazırlanmıştır. İlk raporun Ekim 2020'de yayınlandığı anlaşılmaktadır. Bu raporla birlikte, İBB'nin Covid-19 ile mücadelesinde bilimsel bir dönemin başladığı ifade edilebilir. Hazırlanan raporlar incelendiğinde, bir yandan mevcut durum üzerinden salgının durumu, test, maske, karantina, izolasyon ve aşılama gibi hususlarda genel değerlendirmeler ve öneriler getirilirken, bir yandan da İBB'ye ve ilçe belediyelerine yönelik önerilerin getirildiği görülmektedir.

Umumi Hıfzısıhha Kurulu: Büyükşehir Belediye Kanunu incelendiğinde, toplum sağlığı açısından doğrudan büyükşehir belediyelerine çeşitli görevlerin verildiği görülmektedir. Ayrıca farklı tarafların iş birliği odaklı oluşumu gerçekleştirilen 1930 yılında kabul edilen 1583 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu (18. 19., 20. ve 23. maddesi), belediye başkanına ve belediye doktoruna temsilci olarak yer vermektedir. Bu Kurul'a katılım sağlayarak İstanbul özelinde salgının yönetimine katkı sağlanabilmektedir.

Covid-19'u kapsayan ayrı bir web sayfasının oluşturulması (<https://koronavirus.ibb.istanbul/>): Bu web sayfasında Covid-19 ile ilişkili merkezi

yönetim tarafından alınan kararların duyurulması, kuralların yaygınlaştırılması ve İBB özelinde gerçekleştirilen faaliyetler ve alınan kararlar hakkında bilgiler paylaşıldığı görülmektedir. Söz konusu web sayfasındaki bilgilerin 2020 yılına ait olduğu anlaşılmakta olup, Tablo 1'de yer verilen içerik tespit edilmektedir.

Tablo 1: Web sayfasında yer verilen bölümler ve içerikleri

Bölümler	İçeriği
Covid-19	Covid-19 Salgını anlamak Salgında risk grupları Yayılma/Bulaşma Salgında korunmada temel yollar Hastalık belirtisi ve sonrası
İBB Bilgilendirmeleri	Vatandaşlarımıza uyarılar Sokağa çıkma yasağı Haberler Sosyal yardımlar Ulaşım değişiklikleri Daha fazla bilgi için covid19.saglik.gov.tr adresine yönlendirmekte.
Neler Yapıyoruz	İBB Çalışmaları Mevcut faaliyetler Yurtdışı temasları İBB faaliyetleri Sağlık Yaşlı nüfusu Sokakta yaşayanlar Maske üretimi, gıda bağıışı, tarım vb. Gönüllü Çalışmalar Risk iletişimi ve kamu bilgilendirme kampanyası Askıda fatura (başlama tarihi 6 Mayıs 2020) Su israfının önüne geçelim Konaklama imkânı (sağlık çalışanları) Sağlık çalışanlarına medikal ekipman üretimi (vatandaş desteği) Çocuklara koronavirüs nasıl anlatılmalı? (video) Toplu taşıma kullanımında yoğunluk hesaplaması (büyük veri) Vatandaş anketi ve vatandaş bilgisi
Bilimsel Danışma Kurulu	Kurul üyeleri Kurul çalışma raporları (Nisan 2020-Nisan 2021 arasında 11 adet rapor)
İletişim	Sosyal medya Resmi web siteleri (Sağlık Bakanlığı, Dünya Sağlık Örgütü, Enstitü İstanbul) Faydalı linkler Faydalı telefon numaraları (sağlık bakanlığı korona danışma hattı, beyaz masa, psikolojik danışmanlık hattı, 155, 112)
Harita	Çalışmıyor

Kaynak: İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 05.03.2022.

İBB'nin oluşturduğu kurullar, Covid-19 salgın sürecinde İstanbul gibi büyük bir metropol kentin durumunun analiz edilmesinde ve salgınla mücadele edilmesinde önemli bir adım olarak görülebilir. Bununla birlikte Tablo 1'de de görüldüğü gibi İBB salgın sürecinde vatandaşı bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve farkındalık oluşturmak için Covid-19'a özel bir web sitesi hazırlamıştır. Sürecin yönetilmesi ve yanlış bilgilerin önlenmesi, kaosun önüne geçilebilmesi adına bu web sitesinin önem taşıdığı söylenebilir. Bu dönemde yanlış, eksik bilgilerin hastalığın yayılmasını kolaylaştırdığı ve mücadele gücünü zayıflattığı için bilgilendirme çalışmaları önem kazanmıştır (Hamza Çelikyay, 2021: 482). Bununla birlikte, bu genel bilgilendirmenin herkesin ulaşabileceği bir web site üzerinden yapılmasının etkili olduğu ifade edilebilir.

6. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNİN COVID-19'A YÖNELİK POLİTİKALARI

İBB'de salgına yönelik çalışmalar, salgın ilan edilmeden önce toplumda farkındalığın oluşması amacıyla başlamıştır. İBB, yazılı ve görsel bilgilendirme çalışmaları kapsamında; üst geçit, billboard, raket afiş, afiş, elektrik direği dikey afiş, metro, tramvay, otobüs, şehir hatları vapurları ve meydanlarda bulunan bilgi ekranlarında spotlar yayınlamıştır. İBB Basın Yayın Müdürlüğü ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü aracılığıyla 2020 yılı Mart ayında 300 bin adet broşür dağıtılmıştır. İBB'nin web sayfası üzerinden, DSÖ'nün Covid-19'la ilgili bilgi notu erişime açılmıştır. Banner ile koronavirüse karşı alınabilecek tedbirleri içeren 14 kural yayınlanmıştır. Bilgilendirme çalışmalarının işaret dilinde videolar haline getirilerek paylaşılması, İBB personeline koronavirüs bilgilendirme kitapçıklarının dağıtılması, "sorularla yeni koronavirüs" adlı videonun hazırlanarak yayınlaması, halkın salgınla ilgili sağlıklı bilgiye ulaşabilmesi adına "koronavirus.ibb.istanbul" adlı sitenin yayına alınması vb. uygulamalar şeklinde süreklilik arz etmiştir. İBB'nin koronavirüsle mücadele faaliyet raporları incelendiğinde, düzenli olarak bu faaliyetlere yer verildiği görülmektedir (İBB, 2022). İBB, bu faaliyetlerine devam etmektedir. Bu kapsamda İBB, İstanbul genelinde Covid-19 eğitimleri vererek vatandaşları, Covid-19 ile mücadele etme konusunda bilgilendirmektedir. Bu faaliyetlerle amaçlanan, İstanbulluların salgın hakkındaki hassasiyetini artırmak, Covid-19 ile ilgili bilgilendirme yaparak farkındalık oluşturmaya çalışmaktır (İBB, 2020).

Planlanan eğitim ve kültürel faaliyetlerin iptal edilmesi veya ertelenmesi sağlanmıştır. Müze ve kütüphane faaliyetleri geçici olarak durdurulmuş olup kültür-sanat faaliyetlerinin gerçekleştirildiği salonların dezenfeksiyon işlemleri gerçekleştirilmiştir. Evde kalanların egzersiz yapabilmesi için online spor tesislerinin açılması, sosyal medya üzerinden halk konseri tertibi, arabalı konser, İstanbul kitapçısı şubelerinin online ortamlara taşınması ve indirimli kitap satışlarının gerçekleştirilmesi, Dünya Tiyatrolar Günü'nde online oyunların sergilenmesi, sanatsal etkinliklerin dijital platformlara aktarılması, "gezgin söyleşileri" formatıyla İstanbul'un tanıtımına ve turizmine yönelik söyleşilerin gerçekleştirilmesi, online satranç turnuvası düzenlenmesi, Covid-19 konuşmaları-video seminerleri düzenlenmesi, dünya kentleriyle salgın süreciyle ilgili bilgi alışverişinde bulunulması, engelli bireylere yönelik evde spor faaliyetleriyle ilgili videolar yayınlanması, İBB'nin salgınla mücadele kapsamında gerçekleştirdiği sosyal ve kültürel faaliyetlerin başında gelmektedir (Bek ve Bek, 2021: 122).

Pandemi ile mücadele döneminde, sosyal yardım hizmetleri kapsamında vatandaşlara kolaylık sağlamak üzere belediyeler özelinde yeni bir düzenleme yapılmıştır. "*Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgınının Ekonomik Ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*" kapsamında yapılan bu düzenleme, yerel yönetimlerin mülkiyetlerinde olan taşınmaz alacaklarının belirli bir süre ertelenmesi üzerinedir. Bu noktada İBB kira borçlarını, su faturalarını ve diğer alacaklarını belirli bir süre ertelemiştir. Bunlarla birlikte; hasta ve yaşlı aboneler için Mobil İSKİ'nin aktif ve kesintisiz bir biçimde çalışmaya başlaması, beş farklı dilde koronavirüs bilgilendirme animasyonlarının hazırlanarak göçmen ve yabancı nüfusun yoğun olarak kullandığı iletişim kanallarında yayınlanması, sağlık çalışanlarına İSPARK ve toplu ulaşımın hastane ve çevresindeki otoparkların vatandaşlar için ücretsiz hale getirilmesi, engelli ve 65 yaş üstü vatandaşların adreslerinin belirlenerek acil ihtiyaçlarının karşılanması, otel sahipleriyle iş birliği yapılarak sağlık çalışanlarına konaklama imkânı sunulması, psikolojik danışma hattı kurarak İstanbullulara psikolojik destek sağlanması, evsizlere barınma desteğinin sağlanması, ihtiyaç sahibi ailelere market alışverişi-gıda kolisi desteği sağlanması, İBB'nin Covid-19 salgını ile mücadelede yaptığı diğer çalışmalardır. İBB, kırsal kalkınmayı desteklemek, tarım ve gıda sektörünün zararlarını en aza indirebilmek adına üretici ve çiftçilere de aynı ve nakdi yardımlarla destek vermiştir. İBB, sokak müzisyenlerini sosyal yardım grupları arasında tanımlamış, onlara virüs salgını nedeniyle

yaşadıkları mağduriyetleri gidermek adına gıda ve nakit desteği sunmuştur (Bek ve Bek, 2021: 123).

Engellilere yönelik çalışmalarda ise, Covid-19 salgınının görülmesiyle, vatandaşların temastan kaçınması amacıyla temassız erişilebilir yaya butonu uygulamasına başlanmıştır. Bu kapsamda, kent genelinde 317 adet temassız erişilebilir yaya butonu değişimi yapılmıştır. Ayrıca 55 adet yaya butonunun erişilebilir yaya butonu olarak değişimi sağlanmıştır. 2020 yılı içinde temassız ve temaslı olmak üzere toplam 372 adet erişilebilir yaya butonu kavşaklara takılmış, "İstanbul Kart" a temassız kullanma özelliği getirilmiştir. Covid-19 sürecinde vatandaşların aktif kalabilmesi ve sosyal mesafe kurallarına uygun bir şekilde seyahat edebilmesi için en güvenli ve çevre dostu ulaşım şeklinin bisiklet olduğu gerçeği önem kazanmıştır. Bu amaçla İBB tarafından bisikletli ulaşımın yaygınlaştırılması ve kullanılabilirliğinin artırılması yönünde planlama ve projelendirme çalışmaları yapılmaktadır. Bu kapsamda geliştirmiş olan farklı güzergâhlardaki bisiklet yolu projelerinde, İstanbul geneli bisiklet yol ağının oluşturulması, toplu taşıma sistemleri entegrasyonunun sağlanması, Covid-19 döneminde fiziksel mesafenin korunması ve bisikletli ulaşımın güçlendirilmesi İBB'nin temel stratejileri arasında yer almaktadır. Covid-19 salgını nedeniyle İBB'nin sosyal medya hesapları aracılığıyla çevre bilincinin artırılması ve deniz temizliği konularında bilgilendirme ve paylaşımlar gerçekleştirilmiştir. STK'larla ortak yürütülen "Denizlerimiz Temizken Güzel" isimli proje kapsamında İstanbul Boğazı'nın temizlenmesine yardımcı olmak amacıyla çalışma yapılmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2020).

Sağlık ile ilgili hizmetler değerlendirildiğinde ise, öncelikli olarak temizlik faaliyetlerinin ön plana çıktığı söylenebilir. Bu kapsamda; aylık koruyuculuğu olan Nano teknoloji ile üç düzeyde temizlik faaliyetleri, vapurlar ve iskelelerde 2 aylık koruyuculuğu olan dezenfektan yapılması, otobüslerin tüm yüzeylerinin günlük periyotlarla deterjan ile temizlenmesi, mobil dezenfeksiyon ekiplerinin oluşturulması, metrobüs istasyonlarına ve tramvay hattına el dezenfeksiyon ünitelerinin yerleştirilmesi, İBB'ye ait kapalı mekânlarda dezenfeksiyon işlemlerinin yapılması, kamuya ait ibadethaneler, adliye binaları, hastaneler ve sağlık kuruluşlarında dezenfeksiyon işlemlerinin gerçekleştirilmesi, camilerle birlikte farklı dinlere ait ibadethanelerin dezenfekte edilmesi, tıbbi atıkların toplanması faaliyetlerinin hızlandırılarak tıbbi atık yakma tesislerinin 24 saat çalışır hale

getirilmesi, İGDAŞ'ın ana hizmet binalarına ısı ölçer termal kameraların kurulması, işyerlerinin açılması ve kapanmasına yönelik denetimlerin gerçekleştirilmesi, ruhsatı İBB tarafından verilen işyerlerinin denetlenmesi faaliyetleri, İBB'ye bağlı tıp merkezlerinde acil yardım ambulanslarının görevlendirilmesi, İl Sağlık Müdürlüğü araçlarına dezenfekte hizmeti sunulması, maske üretiminin gerçekleştirilmesi, "yeni normal"e geçişle birlikte yeniden açılmaya yönelik tedbirlerin alınması, mahalle muhtarlıklarına maske ve dezenfektan dağıtımının gerçekleştirilmesi, toplu taşımada karekod ile mobil geçiş işlemlerinin başlatılması, İBB'nin salgın ile mücadele faaliyetleri arasında yer alan uygulamalardır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2020; Bek ve Bek, 2021: 123).

Fotoğraf 1: İBB'nin Dezenfeksiyon Çalışması

Kaynakça: Marmara Belediyeler Birliği, 23.06.2022.

İBB tarafından salgın döneminde İstanbullu vatandaşların kaygı düzeylerini dengelemek, endişelerini gidermek ve psikolojilerini güçlü tutmak amacıyla "Psikolojik Danışmanlık Hattı" hizmete açılmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2020). İBB'nin bünyesinde bulunan 35 adet ambulans, hasta nakil hizmeti sunmak amacıyla Covid-19'a karşı özel olarak donatılmıştır. Ayrıca "ALO 153" şeklinde oluşturulan özel bir hatla, riskli grup içinde yer alan 65 yaş üstü vatan-

daşların daha kolay ulaşımı sağlanmaya çalışılmıştır (Kavas Bilgiç, 2020: 2097). Toplu alanlarda maske kullanımının zorunlu hale gelmesiyle doğan maske ihtiyacının karşılanması için İSMEK eğitimleri maske üretimi yapmış ve İBB tarafından günde 10 binin üzerinde maske dağıtılmıştır. İstanbul'da toplu taşıma kullanımı Mart ayında %83 oranında düşmüştür. Sosyal mesafenin korunması ve toplu ulaşımı kullanmak zorunda olan vatandaşların sağlıklı ulaşımını sağlamak adına özel halk otobüslerinin yakıt ve sürücü giderleri de İBB tarafından karşılanmıştır. Bu süreçte metro istasyonlarına termal kamera yerleştirilmiştir. Yüksek ateş tespiti yapılan yolcular toplu ulaşım araçlarına alınmayarak sağlık kuruluşlarına yönlendirilmiştir. Yenikapı, Üsküdar, Kirazlı'dan sonra kısa sürede diğer istasyonlara da termal kameralar yerleştirilmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2020).

Büyükşehir belediyelerine kanunlarla verilen görevlerin yanında, Covid-19 salgına çözüm üretebilmek için İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin farklı çalışmalar yaptığı ve görevler üstlendiği görülmektedir. Bu bağlamda olağan dönemde yer almayan görevlerin, salgın döneminde gerçekleştirildiği söylenebilir. İBB'nin salgın döneminde yaptığı çalışmalar sağlık kapsamında değerlendirildiğinde; dezenfeksiyon yapılması, maske üretimi gerçekleştirilmesi, sağlık çalışanlarına destek sunulması ve bazı imkânlar verilmesi, öne çıkan çalışmalardır. Bununla birlikte İBB'nin sosyal yardım çalışmalarına da ağırlık verdiğini söylemek mümkündür. Bu noktada ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunulması, su borcu olan vatandaşların borçlarının ertelenmesi, 65 yaş üstü vatandaşların acil ihtiyaçlarının karşılanması, psikolojik destek hattının açılması, sosyal yardımlar arasında öne çıkan çalışmalardır (Bek ve Bek, 2021: 124). Aynı zamanda salgın döneminde kültürel faaliyetlere yönelik de çalışmalar yapılmış; sosyal-kültürel faaliyetler bu kapsamda online olarak gerçekleştirilmiştir.

Toplum sağlığıyla ilgili çalışmaların dışında, özellikle sosyal ve ekonomik kırılmalıkların azaltılması konusunda İBB'nin gösterdiği çabalar da dikkat çekmektedir. Bu noktada iki çalışma öne çıkmaktadır: Birlikte başaracağız kampanyası ve askıda faturadır.

İBB tarafından ihtiyaç sahibi vatandaşlara yönelik maddi yardımda bulunmak amacıyla bağış kampanyası başlatılmıştır. Birlikte başaracağız kampanyası, 30.03.2020-18.06.2020 tarihleri arasında 6 farklı bankada 6 milyon 212 bin 511

TL, 100 İsviçre Frangı, 40 Euro yardım toplanmıştır. Bu yapılan işlem 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu'na uygun olmadığı hükmüyle İçişleri Bakanlığı'nın kararıyla (Mersin Valiliği, 2020), belediyelerin izin almadan yardım kampanyaları yapması durdurulmuş ve hesaplar bloke edilmiştir. İBB ile birlikte yardım toplaması engellenen diğer büyükşehir belediyeleri hukuka uygun iş yaptıklarını belirtmiş ancak bir sonuç alınamamıştır. Şubat 2022 tarihinde Fatih Kaymakamlığı'nın yazısıyla İstanbul Defterdarlığı banka hesabına aktarılmıştır (Haber Türk, 2022).

Askıda fatura, salgınla birlikte ortaya çıkan ekonomik zorlukların aşılması için başlatılmıştır. "Askıda" başlığı altında gerçekleşen yardımlaşma yöntemini, Osmanlı toplumsal yapısı için uygulanmış "sadaka taşı" yönteminin yeniden biçimlendirilerek devam ettirilmesi şeklinde değerlendirmek mümkündür (Yumuşak ve Altun, 2016: 213-214). Askıda fatura uygulamasıyla salgın dönemi boyunca su ve doğalgaz faturalarını ödeyemeyen ihtiyaç sahibi ailelerin faturalarının ödenmesi mümkün hale gelmiştir (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2020). Askıda fatura uygulaması, aile destek, anne-bebek destek ve eğitim destek paketleriyle sürdürülmüştür. Nisan 2022 tarihi itibarıyla askıda fatura kapsamında 334.447 faturaya 52.791.562 TL; aile destek paketi kapsamında 59.758 destek paketine 10.240.000 TL; anne-bebek destek paketi kapsamında 41.656 destek paketine 7.461.900 TL; eğitim destek paketi kapsamında 21.370 destek paketine 5.342.500 TL ödendiği görülmekte olup toplam destek miktarı 75.835.962 TL olarak yer verilmektedir (İBB, 2022). İBB tarafından başlatılan askıda uygulamasının Türkiye'den bazı diğer belediyelerce de örnek alınarak uygulandığı bilinmektedir. Ayrıca bu uygulamayla İBB'nin uluslararası platformlardan çeşitli ödüller aldığı da bilinmektedir (TR24, 2021).

İBB'nin koronavirüsle mücadele faaliyet raporları incelendiğinde; vatandaşların evrak işlemlerinin fiziki ortamlardan kaldırılarak online işlemler halinde hizmet vermeye başlanması, sokak hayvanlarının beslenmesi için kuru mama dağıtım işlemlerinin gerçekleştirilmesi, belediye başkanlığı nezdinde yetki ve sınırlar dahilinde kurulların oluşturulması, İstanbul Kart'a temassızlık özelliğinin getirilmesi gibi teknolojik imkânlarla bulaş riski azaltılmaya çalışılmıştır. Basında yer alan haberlerde de İBB'nin salgınla mücadelede aldığı tedbirlere ve bu kapsamda gerçekleştirdiği uygulamalara rastlanmaktadır. Diğer taraftan İBB tarafından diğer kentlerle farklı oluşum veya görüşmelerle iş birlikleri yapıldığı

tespit edilmektedir. Bu bağlamda Seul, Milano, Tahran, Budapeşte, Varşova gibi kentlerin belediye başkanlarıyla görüşme gerçekleştirilmiş; C40 Belediye Başkanları Zirvesi, Delphi Ekonomi Zirvesi gibi uluslararası gerçekleştirilen toplantılara katılım gösterilmiştir. Hatta bu görüşmeler sonrasında Seul'den 2800 test kiti ve 1 PCR cihazının hediye edildiği ifade edilmektedir.

İBB tarafından "Enterprise IT World Covid-19 Superhero Technology Awards 2020" salgın süresi boyunca yapılan projeleri içeren bir sunumla başvuru yapılmış olup yarışma sonucunda "super hero" unvanı kazanılmıştır. Bu çalışmalar: ALO 153 Kapasite Artırımı, İBB Psikolojik Danışma Hattı, Askıda Fatura, 3B Yazıcı İle Maske Üretme Destek Verme, Sağlık Çalışanlarına WiFi Desteği, İBB Koronavirüs Acil Müdahale Platformu, İstanbul Turizm Platformu, Sosyal Yardım Paketi Teslim Uygulaması, Beyaz Masa Chatbot Uygulaması, Sağlık Hizmeti Sağlayıcıların Kimliklerinin Entegrasyonu, Engelliler İçin Otomasyon Sistemi, Yenikapı Yardım ve Koordinasyon Merkezi Bilgi İşlem Altyapısının Kurulması, Uzaktan Çalışma Sisteminin Başlatılması, Deprem Hackathonu, Koronavirüs Bilgilendirme Portalı, Pandemi Sürecinde İBB ve İştiraklerinde Personel Durum İzleme Ekranı, Acil Durum Bülteninin Hazırlanması, Bölgesel İstihdam Bürosu Platformu, Zemin İstanbul (İBB, 2020).

7. SEUL'ÜN COVID-19'A YÖNELİK ÖRGÜTLENMESİ

Ülke genelinde yaşanan salgın tecrübelerinin Seul için de öğretici bir işleve sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada 2015 MERS tecrübesinde sonra, dönemin Seul Belediye Başkanı Park Wonsoon liderliğinde şu temel ilkeler benimsenmiştir: Şeffaflık, bulaşıcı hastalıklar için mucizevi bir ilaçtır' ve 'Aşırı tepki, yavaş tepki vermektten daha iyidir (*Transparency is a miracle drug for contagious diseases,* and *Excessive response is better than sluggish response*) (Seoul Solution, 2022). Seul özelinde de, salgınlara karşı yüksek bir hassasiyetin varlığı anlaşılmaktadır.

Bir metropol yaşam alanı olarak Seul'un sahip olduğu ekonomik, sosyal ve kültürel niteliklerin, Covid-19 virüsünün yayılmasında etkili olduğu görülmektedir. Bu nokta vakaların %40'ı ABD ve Kanada, %27,8'i Avrupa, %26.6'sı Asya, %5'nin de Güney Amerika, Okyanus, Orta Doğu ve Afrika ülkelerinden olduğu tespit edilmektedir (Akt. Shon, 2021: 61). Seul'ün hem demografik hem de yö-

netsel açıdan sahip olduğu konumu itibarıyla, merkezi yönetimin örgütsel yapısının uzantısı olan bazı alt örgütlenmelere gidildiği görülmektedir. Bu bağlamda KCDPC'yi tamamlayacak şekilde, bölgesel düzeyde bulaşıcı hastalıklarda da etkin hareket etmek amacıyla sağlık sistemine entegre Bulaşıcı Hastalık Kontrol Merkezi (*Infectious Disease Control Center*) oluşturulmuştur. Bu merkez ilk olarak Seul'de kurulmuş ve sonrasında 2020'de sekiz kentte yaygınlaştırılmıştır. Farklı aktörlerin (sağlık birimi temsilcileri, üniversite temsilcileri, yereldeki afet yönetimi temsilcileri, yerel yönetimler vb.) katılımıyla oluşturulan bu Merkez, koruyucu gözetim, epidemiyolojik araştırma, eğitim, olanak yönetimi ve politika tavsiyesi gerçekleştirmektedir. Diğer taraftan KDCPA'nın örgütlenmesinin uzantısı olarak, yerel yönetimlerin otoritesi altında Yerel Afet ve Güvenlik Yönetim Karargahı (*Local Disaster and Safety Management Headquarters*)'nın kurulduğu belirtilmektedir (ADB, 2021: 13). Bu bağlamda Covid-19'un yayılımıyla mücadele etmek amacıyla Ocak 2020'de Seul ve Daegu kentleri ile Gyeonggi ili, farklı tarafların yer aldığı iş birliği yapısıyla (merkezi yönetim, yerel yönetim, sağlık çalışanları, sosyal hizmet birimi ve okullar) Seul Metropolitan Acil Müdahale Görev Gücü [*The Seoul Metropolitan Immediate Response Task Force (IRTF)*]'nin kurulduğu ifade edilmektedir (Kim, 2021: 1738). Bu birim kural olarak, Seul Sağlık Vakfı Başkanı veya bulaşıcı hastalıklar konusunda bir uzman tarafından yönetilmektedir. Bu birim şüphelilere test uygulayabilmekte, bulaşın kaynağını araştırmakta, kişiye özel karantina uygulamalarını izlemektedir (Seoul's Fight Against COVID-19, 2021).

Ülkede benimsenen şeffaflık ve açıklık ilkesinin bir yansıması olarak Seul Metropol Yönetimi web sayfasına eklenen ayrı bir web sayfasının oluşturulduğu görülmektedir. Sözü edilen web sayfasında şu bilgiler yer almaktadır (Seoul Metropolitan Government, 2022):

1. Günlük Covid-19 bilgileri (Kore geneli, Seul geneli ve Gu'lardaki durum)
2. Covid-19 ile mücadele kapsamında alınan tedbirlere yönelik:
 - a. Gösterilen çabalar ve bunların zaman akışı (ilk veri girişi 15.03.2020)
 - b. Sağlık prosedürleri bilgisi
 - c. Finansal destekler

- d. Yürütülen kampanya görselleri
 - e. Yabancı ziyaretçiler için Covid-19 ile ilgili uygulamaları kapsayan çeşitli bilgiler
 - f. Mobil klinik bilgileri
3. Kent ağları (Covid-19 sürecinde kentler arasında gerçekleştirilen faaliyetler)
 4. Haberler
 5. Aşılama çalışmalarının durum bilgisi.

8. SEUL'ÜN COVID-19'A YÖNELİK POLİTİKALARI

Covid-19 vakasının tespitini takiben Seul Metropol Yönetimi, 2015'de yaşanan MERS salgınındaki tecrübeleriyle daha öncü ve önleyici tedbirler alma çabası göstermiştir. Mart 2020'de Seul'de vakalar 98'i gösterdiğinde Seul Metropol Yönetimi harekete geçerek, adını "Puase" olarak belirledikleri sosyal mesafe kampanyası başlatılmıştır. Fakat başlatılan bu kampanya ancak merkezi hükümetin de benzer bir çalışmayı başlatmasıyla etki göstermiştir. Bu çalışmayla Nisan ayının ikinci yarısından sonra vakalarda azalmalar başlamıştır (Akt. Shon, 2021: 62)

Bu bağlamda yürütülen politikalar şu başlıklar altında toplanmaktadır (Shon, 2021):

- ◇ **Sosyal mesafe:** Seul'de farklı tarafların katılımıyla "*Hold up! Let's Take a Break from Social Life*" kampanyası yürütülmüştür. Bu kampanya kapsamında belirlenen kurallar şöyledir:
 - ◆ Dışarı çıkmaktan kaçının ve başkalarıyla fiziksel temastan kaçının.
 - ◆ İnsanlarla birebir tanışmak yerine sosyal medya tedbirlerini kullanarak iletişiminizi sürdürün.
 - ◆ Ellerinizi yıkayarak ve maske takarak kişisel hijyeninizi koruyun.

- ◆ Sosyal mesafeyle ilgili diğer bir çalışma “*distancing in daily life*” ile yürütülmüştür (Mayıs 2020). Bu kampanyayla birlikte günlük karantinaya dair bir sistem kurulmak istenmiştir. Bu kampanyanın geliştirilmesinde Seul yönetimi, farklı alanlardan uzmanların katıldığı “sürdürülebilir dezenfeksiyon meclisi” oluşturmuştur. Bu kampanya kapsamında şu uygulamalar yerine getirilmiştir:
 - ◇ Tıbbi hizmetlerle birlikte hızlı ve güvenilir bir karantina ve dezenfeksiyon sistemi,
 - ◇ Bireysel düzeyde dezenfeksiyon ve karantina,
 - ◇ Sosyal düzeyde dezenfeksiyon ve karantina,
 - ◇ Savunmasız grupların dezenfeksiyonu ve karantinası: 40.000 hamile kadınlara maske dağıtımının gerçekleştirilmesi (Covid-19 Briefing, 2021).

Bu çalışmalarla bağlantılı olarak toplu taşıma kullanımını için 10 temel kural belirlenmiştir. Bu kurallar şöyledir: Maske takılması, uygun şekilde öksürme, el dezenfeksiyonunun kullanımı, yoğun saatlerden kaçınma, bir koltuğun boş bırakılması, bekleme noktalarında sosyal mesafenin korunması, toplu taşıma araçlarına binişte ve inişte sosyal mesafenin korunması, telefonla konuşmamak, sık sık havalandırma yapmak, ateş veya öksürük olduğunda toplu taşıma araçlarını kullanılmamak.

- ◇ **Etkin temaslı izleme/takip:** İzleme klinikleri, test işlemlerini yürüterek sağlık merkezlerinin yükünü azaltmak amacıyla devreye sokulmuştur. Seul’de bir vaka tespit edildiğinde, KCDPC’nin merkezi acil müdahale ekipleri, büyük salgınların yaşandığı bölgelere gönderilmekte ve sorumlu yerel yönetim ekibiyle ortaklaşa epidemiyolojik araştırmalar yürütmektedir. Bireysel karantina kurallarını ihmal edenlere elektronik kelepçe uygulanmaktadır. “AI Monitoring Call System” adıyla, buluta dayalı yapay zekâ izleme çağrı sistemi devreye konulmuş, Nisan 2020’de uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamayla karantina sürecinde hastalığının durumuyla ilgili görünmeyen/tespit edilmeyen noktalar ortaya çıkarılmak istenmiştir (Seoul’s Fight Against Covid-19, 2021). Seul yönetimi, Covid-19 ile ilgili bilgileri bir günde iki kez güncelleyerek web site (<http://www.seoul.go.kr/coronaV/coronaStatus.do>.) ve mobil uygulama üzerinden vatan-

daşa sunmuştur. Seul yönetimi, kişileri etkin takip etmek için kredi kartı, toplu taşıma, Mobil GPS ve QR kod uygulamalarından oluşan büyük veriden yararlanmıştı. Bunun için polis birimiyle, kredi kartı, ulaşım, telekomünikasyon şirketleriyle iş birliği gerçekleştirilmiştir. Metropol hastanelerindeki doktorlar, insanların toplu olarak bulunduğu bar, kulüp, hastane gibi yerlerde bulaş etkisini ortaya çıkarmak için Seul Adli Polisi'nden izinle epidemiyolojik araştırmalar gerçekleştirmiştir. Seul'ün barındırdığı nüfus ve bu nüfusun hareketliliği dikkate alınarak, Gyeonggi-do ve Incheon kentleriyle iş birliği için hareket edilmiştir. Bu noktada Covid-19'un başından itibaren, özellikle vaka sayılarının yüksek olduğu günlerde KD-CPA, Seul ve sözü edilen diğer kentlerde saat 20.00'de toplantı düzenlemiştir (Seoul's Fight Against COVID-19, 2021).

- ◇ **Yaygın test:** Araçla veya yaya haldeyken test işlemlerinin gerçekleştirildiği mobil merkezler oluşturulmuştur (Bkz. Fotoğraf 1). Her evden bir kişi (*one test per household*) kampanyası yürütülmüştür. Bu kampanyayla tüm vakaların %24.2'sinin bu şekilde tespit edildiği ifade edilmektedir (Seoul's Fight Against COVID-19, 2021).

Fotoğraf 2: Mobil Test Uygulamaları

Kaynak: <https://www.usnews.com/news/world-report/articles/2020-05-28/south-korea-to-close-public-facilities-after-new-cluster-of-coronavirus-cases-emerges>; <https://www.bma.org.uk/news-and-opinion/prepared-for-the-worst-how-south-korea-fought-off-covid-19> (06.04.2022).

- ◇ **Tedavi merkezleri, temizlik ve dezenfeksiyon:** Semptomlu veya semptomsuz kişilerin izolasyonunu sağlamak amacıyla yatılı tedavi destek

merkezleri hizmete sokulmuştur. Seoul Metropolitan Hastanesi, sadece enfekte kişilere hizmet verecek şekilde işletilmiştir. Yaygın şekilde temizlik ve dezenfeksiyon çalışmaları yürütülmüştür. Ayrıca Seul Metropol Yönetimi tarafından online olarak "Covid-19 Psikolojik Destek Ekibi" oluşturulmuştur. Bu birimin amacı, yalan haberlerin gelişigüzel yayılması, korkunun yayılması, panik, agresif davranış gibi durumlarla mücadele etmektedir. Birim, psikolojik açıdan oluşabilecek olumsuzluklarla mücadele etmek için yedi ilke belirlemiştir. Bunlar şöyledir: 1) Teşvik ilkesi: Kendinizi cesaretlendirin, 2) Pozitiflik ilkesi: İyilik yapın, 3) Uygulamalı ilkesi: Kuralları izleyerek başkalarına örnek olun, 4) Bilgi ilkesi: Güvenilir bilgiyi bulun, 5) Umut ilkesi: Bunu anlayın bir sonu var, 6) Farkındalık ilkesi: Nasıl yardım alacağınızı önceden öğrenin ve 7) Denge ilkesi: Dengeli bir zihin durumunu koruyun. Ayrıca web sitesi ve sosyal medya hesaplarından yararlanılmıştır. Kentte bulunan yabancılar için de çeşitli çalışmalar yerine getirilmiştir (Seoul's Fight Against COVID-19, 2021).

- ◇ **Temiz Bölge (Clean Zone) uygulaması:** Bu uygulamayla dezenfeksiyon işleminin belirli kurallara göre yapıldığı vatandaşlara sunulmaktadır. Sitcerin üzerindeki QR koduyla (Seoul's Fight Against COVID-19, 2021).

Seul Yönetimi yaptıklarıyla kendi içinde başarı elde ederken bir yandan da yaptıklarını dünya geneline anlatmaya ve bulaşıcı hastalıkla mücadelede öncü olma çabası göstermiştir. Bu bağlamda şu çabalar gösterilmiştir (Seoul's Fight Against COVID-19, 2021):

- ◇ Seul Belediye Başkanı, Covid-19 ile daha etkin mücadele için Haziran 2020'de 42 kentin belediye başkanlarının katıldığı "Together We Stand" sloganıyla bir toplantı (The Cities Against COVID-19 Global Summit 2020) düzenlemiştir.
- ◇ Covid-19 ile ilgili çalışmaları kapsayan çeşitli raporlar hazırlanmış ve metropol yönetimin web sayfası içinde ayrı bir web bölümünde İngilizce olarak yayınlanmıştır (<https://english.seoul.go.kr/covid/>). Ayrıca bu web sayfasında (COVID-19 & Vaccines in Seoul) Seul özelinde ve genel olarak vakalarla ilgili İngilizce olarak çeşitli bilgilere yer verilmektedir.

Seul yönetimi, Covid-19 ile mücadelede önemli çalışmalar yapmıştır. Tedavi destek merkezlerinin oluşturulması, bazı hastanelerin salgının tedavi sürecine ayrılması, mobil test merkezlerinin kurulması, psikolojik destek merkezleri ile vatandaşlara hizmet verilmesi, kampanyalar başlatılması, vatandaşların sürekli olarak bilgilendirilmesi çalışmaları, salgın sürecinde etkin bir şekilde yürütülmüştür. Tüm bunlarla birlikte Seul'un daha önce salgın tecrübesi olması, Covid-19 salgınında süreci hızlı ve etkin bir şekilde yönetebilmesini olumlu yönde etkilemiştir.

9. İSTANBUL VE SEUL'ÜN COVID-19'A YÖNELİK POLİTİKALARININ VE ÖRGÜT YAPILARININ KARŞILAŞTIRMASI

Covid-19 salgını sürecinde yerel yönetimlerin faaliyetleri, hastalığın seyrine ve halk sağlığı üzerindeki etkilerine göre çeşitlilik arz etmektedir. Bu kapsamda belediyeler, yerine getirdiği hizmetleri ihtiyaçlar doğrultusunda tekrar düzenleyerek çözüm üretmeye çalışmaktadır. Salgın gibi olağanüstü durumlarla karşılaşıldığında, yerel yönetimlerin hızlı bir şekilde aksiyon alması, sürecin etkin yürütülmesi açısından önem taşımaktadır. Bu noktada yerel yönetimlerin kendi kriz masalarını oluşturması ve ihtiyaçları, sorunları tespit ederek onlara yönelik çalışmalar yapması da bu durumlar için önemlidir. Ayrıca politikaların yerine getirilmesinde, mali ve örgütsel kapasitesinin önemi yadsınmamaktadır. Söz konusu kapasite eksikliğinin giderilmesinde hem resmi hem de resmi olmayan aktörler arasında gerçekleştirilen iş birlikleri önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada dünya genelinde öne çıkan iki metropol kent, Covid-19'a yönelik örgütlenme ve politika bağlamında incelenmiştir. Çalışmada iki kent karşılaştırma yapılarak değerlendirilmiştir. Karşılaştırma/mukayese/kıyaslama, var olan bir durumu veya şeyi değerlendirmek için bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Birbirine muadil farklı örnekler üzerinden gerçekleştirilen karşılaştırmalarla, bir yandan fazlalıklar-eksikler, başarılar-başarısızlıklar veya üstünlükler-zayıflıklar ortaya çıkarılmakta, bir yandan da tespit edilen başarılı noktalar üzerinden çeşitli aktarımlar yapılarak eksikliklerin giderilmesi söz konusu olabilmektedir. Hatta Kutlu (2020: 13), karşılaştırmayı bir simülasyon olarak nitelendirmektedir. Bu kapsamda da yönetsel açıdan gerçekleştirilen karşılaştırmalarla, örgütleri ve politikaları daha iyi bir noktaya taşımak mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda çalışmada gerçekleştirilen incelemede, ülkelerin yönetsel yapı içinde metropol

kentlerin konumlandırışı veya statüsünün, temelde belirleyici olduğu değerlendirilmektedir. Bu noktada Seul, merkezi yönetim yapısı içinde daha yakın bir noktada konumlandırılırken (Seul belediye başkanının devlet bakanı statüsüne sahip olması); İstanbul, ülkedeki diğer büyükşehir örgütlenmesinden ayrı tutulmamakta ve merkezi yönetimin dışında idari ve mali özerklik çerçevesinde faaliyetlerini yürütmektedir. Bu durumun merkezi yönetimle geliştirilen iş birliklerinde belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Güney Kore’de yaşanan salgın tecrübelerinin önemli olduğu ve bu tecrübelerle dayanarak çeşitli örgütlenmelere gidildiği, salgın süreçlerinin etkin yönetilmesi için çeşitli ilkelere belirlendiği görülmektedir. Türkiye’de uygulamalardan hareketle bazı ilkeler belirlemekle birlikte, açıkça ifade edilen ilkeler tespit edilememektedir. İfade edilenler çerçevesinde her iki metropol kentin politikalarında şu genel tespitler yapılabilmektedir: Türkiye’de Covid-19 ile mücadele bilim kurullarının önerileri çerçevesinde Sağlık Bakanlığı’nın önderliğinde sürdürülmesiyle ilintili olarak İBB’nin ekonomik kırılganlıkları giderme noktasında gösterdiği çabalar (Askıda Fatura gibi) önem kazanmaktadır. Güney Kore’de, Kore Salgın Kontrol ve Önleme Ajansı (KCDPA) öncülüğünde Covid-19 ile mücadele edildiği, yerel yönetimlerle ve Seul yönetimiyle gerçekleştirilen iş birliklerinin etkili olduğu, 3T şeklinde benimsenen ilkenin, Seul özelinde de etkin şekilde yürütülmeye çalışıldığı görülmektedir.

İBB tarafından önemli bulunan bir başka husus, bir Bilim Danışma Kurulu’nun oluşturulmasıdır. Bu Kurul, belirli zaman dilimlerinde hazırladığı rapor veya basın bildirileriyle, salgınla etkin mücadele edilmesi için hem İstanbul özelinde hem de genel olarak çeşitli politika önerileri gündeme getirmiştir. Bu Kurul ile birlikte İBB, salgın yönetim sürecini bilimsel bir temele dayandırmak istemiştir. Kurul’un Ekim 2020’de yayınlanan raporunda, “Türkiye’de dünyadaki farklı örneklerin tersine bölge/mahalle/ il/ ilçe ölçeğinde hastalık verileri (vaka sayısı, yaş, cinsiyet, vefat, gelir durumu testin kimlere yapıldığı) şeffaf değildir” hususu vurgulanmaktadır. Diğer taraftan aynı Rapor’da kişilerin günlük yaşamına odaklanan belediye örgütlenmesinin, salgın gibi durumlarda da önemli bir konuma sahip olduğu, salgın ile birlikte “halk sağlığı” olgusunun önemle vurgulandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca yine aynı Rapor’da (Ekim 2020, s.9), sağlığın tek başına biyolojik bir mesele olmadığı, aynı zamanda sosyal bir sorun olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle salgın gibi geniş kitleler üzerinde etkisi olan durumlarda şu hususlar önemle vurgulanmaktadır (İBB, 2020):

- ◇ Bütüncül bir yaklaşım gösterilmelidir.
- ◇ Sadece iyi sağlık hizmeti sunmak yeterli değildir, sektörler arası yaklaşım gerekmektedir,
- ◇ Kamu, sivil toplum ve mesleki örgütlenmeler arası iş birlikleri gerekmektedir
- ◇ Veri, sağlık sorunlarının tanısında en önemli araçtır. Bu nedenle etkin çözümler için epidemiyolojik verilerin doğru ve güvenilir biçimde toplanması gerekmektedir.

Raporda vurgulanan salgın dönemi gibi olağanüstü durumlarda merkezi ve yerel aktörlerinin iş birliği içinde hareket etmesi, **sürecin etkin yönetilmesinde ve sorunlara çözüm üretilmesinde yadsınamayacak bir öneme sahiptir.**

Kanunlar tarafından yerel yönetimlere verilen görevlerin, salgın gibi olağanüstü dönemlerde farklılaşarak sorunlara çözüm üretebilmek için çeşitlenebildiği, yapılan çalışmalarda görülmektedir. İBB'nin salgın döneminde yaptığı çalışmaların, olağan dönemdeki görevlerinden farklılık gösterdiği ifade edilmişti. Bu durum, idari ve mali özerkliğe sahip olan yerel yönetim birimlerinin, olağanüstü durumlarda inisiyatif alarak mahalli müşterek ihtiyaçların yanında, var olan ve çözülmesi gereken acil sorunlara da bir yanıt bulabildiğini bize göstermektedir. İki ülke üniter yapıdadır; ancak iki ülke de yerel yönetimlere idari ve mali açıdan özerklik tanımıştır. Dolayısıyla İBB ve Seul, salgın gibi olağanüstü durumlarda, hem merkezi yönetimle koordineli bir şekilde çalışabilen hem de yerelde sorunlara hızlı ve etkin bir şekilde çözüm üretebilen birimler olarak varlık gösterebilmektedirler.

Bu kapsamda büyükşehir belediye yönetimlerinin ve metropol kentlerin aldığı kararlar ve uyguladığı politikalar da salgın sürecinin işleyişinde ve yönetiminde oldukça önemli bir etkiye sahiptir. İBB ve Seul'ün Covid-19 salgını döneminde uyguladığı politikalar, detaylı ve bütünsel olarak aşağıda Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: İBB ve Seul'un Covid-19 Politikalarının Karşılaştırılması

POLİTİKALAR	İBB	SEUL
Bakanlıklar tarafından belirlenen kurallara uyulması	14 Kural Evde Kal kampanyası.	Sosyal Mesafe: Pause Distancing in Daily life.
Online belediye hizmetlerinin artırılması	Online olarak verilen belediye hizmetlerinin sayısının artırılması. Sosyal-kültürel belediye faaliyetlerinin bu süreçte online olarak yapılması.	Belediye web sayfasının vatandaşları bilgilendirmek amacıyla kullanılması.
Temizlik ve dezenfeksiyon çalışmaları	Temizlik ve dezenfeksiyon çalışmalarının yapılması.	Temizlik ve dezenfeksiyon çalışmalarının yapılması. Temiz bölge (Clean Zone-QR kodlu)
Maske ihtiyacının karşılanması	İSMEK tarafından maske ihtiyacının karşılanması (8 günde 100 bin maske)	Riskli gruplara maske dağıtılması
Yaygın test yapılması	İBB tarafından test yapılmamaktadır.	Arabalı veya yaya olarak yaygın testlerin yapılması.
Psikolojik destek verilmesi	Psikolojik danışma hattının kurulması-02124494900	Psikolojik Destek Ekibinin kurulması (Online, sosyal medya).
Sosyal yardımların yapılması	Askıda Fatura kampanyası. Narenciye ürün dağıtımı. Gıda dağıtımları. Nakdi destek.	Sosyal yardımlar konusunda bilgiye ulaşılamamıştır.
Bilgilendirme çalışmaları	Covid-19 ile ilgili bilgilendirme için web sitenin kurulması.	Web site kurularak halkın Covid-19 ile ilgili bilgilendirilmesi.
Diğer kentlerle işbirliği çalışmaları	Diğer kentlerle toplantılar yapılarak mevcut durumun ve birlikte yapılabilecek çalışmaların görüşülmesi ve işbirliği yapılması.	Diğer kentlerle toplantılar yapılarak mevcut durumun ve birlikte yapılabilecek çalışmaların görüşülmesi ve işbirliği yapılması.
Tedavi	İBB tarafından Covid-19 salgınına yönelik tedavi yapılmamıştır.	Seul Metropolitan Hastanesi'nin tedavi için pandemi hastanesi yapılması. Tedavi destek merkezleri.
Covid-19 ile ilgili birimlerin oluşturulması	Bilimsel Danışma Kurulu İstanbul Yardımlaşma ve Koordinasyon Merkezi (İYKM)	Sürdürülebilir dezenfeksiyon meclisi
Diğer çalışmalar	"Birlikte Başaracağız" kampanyası. ALO 153-65 Yaş Üstüne Yönelik Özel Hizmet verilmesi. Metro istasyonlarına termal kamera yerleştirilmesi. Temassızlık çalışmalarının yapılması. Covid-19 ile ilişkili olarak İstanbul Kent Haritası projesinin hazırlanması ve yürütülmesi. Bisikletli ulaşımı yaygınlaştırma çalışmaları. İBB'ye bağlı acil yardım ambulanslarının görevlendirilmesi.	-

Kaynak: İBB Koronavirüs web sitesi ve Seoul Metropolitan Government web sitesinden faydalanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur. (06.04.2022).

Tablo 2’de iki metropol yönetimlerin Covid-19 ile mücadelede belirlediği politikalar yer almaktadır. İBB’nin bu süreçte uyguladığı politikalar ele alındığında; sosyal yardım, maske üretim ve dağıtım, Covid-19 için oluşturulan kurulların ve birimlerin varlığı, sağlık açısından hizmetlerin ve online hizmetlerin artırılması çalışmalarının salgın sürecinin yönetiminde etkin olan politikalar olduğu söylenebilir. Seul yönetiminin politikaları incelendiğinde ise; yaygın test yapılması, bilim kuruluşlarının oluşturulması ve halka destek verilmesi, temizlik, dezenfeksiyon çalışmalarının yapılması, 3T kuralına uyulması, Psikolojik destek ekibinin oluşturulması sürecin yönetiminde önemli olan politikalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

SONUÇ

Covid-19 salgınının hızla yayılması ve tüm dünyayı etkisi altına alması, yoğun nüfusa sahip olan metropol kentlerin vaka sayılarının artmasına neden olmuştur. Kentlerin salgınla mücadele edebilmesi de bu noktada önemli hale gelmiştir. Bununla birlikte yerel yönetimlerin çalışmaları ve uyguladıkları politikalar da salgın sürecinde etkili olmuştur. Bu kapsamda bu çalışmada ele alınan İstanbul ve Seul metropol kentlerinin Covid-19 salgınına yönelik olarak uyguladıkları politikaları ve yaptıkları çalışmaları karşılaştırarak incelemek; salgının yerelde yönetim sürecinin başarılı ve başarısız noktalarını belirlemek adına önemlidir. Bu bağlamda kentlerin salgınla mücadelede başarılı ve başarısız oldukları noktaları ortaya koyabilmek gelecekte yaşanabilecek olağanüstü durumlarda kentlerin yol haritası oluşturulabilmesine imkân sağlayabilmesi açısından öneme sahiptir. Tüm bu ifade edilenler çerçevesinde her iki metropol yönetiminin örgütlenmesi ve politikaları bağlamında Covid-19 ile mücadelesinde şu hususların öne çıktığını özetle söylemek mümkündür:

- ◇ Güney Kore’deki genel politikalara paralel olarak Seul’de “kapanmaya gitmeden” yaşamın sürdürülme çabası gösterildiği,
- ◇ Seul’de, vaka temelli karantina uygulamasına ağırlık verildiği,
- ◇ Seul’de, merkezi yönetim ile güçlü iş birliği söz konusu olduğu,
- ◇ Ülkede benimsenen ilkelerin bir uzantısı olarak Seul’de de kurumsal yapıların sergilediği “3T” çabalarının önem kazandığı,

- ◇ Güney Kore’de, öncesinde yaşanan salgın tecrübelerinden hareketle benimsenen açıklık ve şeffaflık ilkesinin bir uzantısı olarak Seul özelinde Covid-19 ile ilgili verilerin (vaka ve ölüm sayıları) günlük paylaşıldığı,
- ◇ Seul’de, Covid-19 ile karşılaşılan durumun merkezi yönetimin kararları altında mahalli müşterek hale getirildiği,
- ◇ Türkiye’deki genel politikalara paralel olarak İstanbul’da da kapanmaların bir çözüm aracı olarak uygulandığı,
- ◇ Türkiye’de Covid-19 ile ilgili verilerin, ülke genelini yansıtacak şekilde günlük olarak sadece Sağlık Bakanlığı tarafından paylaşıldığı, İstanbul özelinde Covid-19 ile ilgili verilerin paylaşılmadığı,
- ◇ İstanbul’da, merkezi yönetim ile sınırlı bir iş birliğinin görüldüğü,
- ◇ İstanbul’da, geleneksel bir yardımlaşma yönteminin güne uyarlanmış biçimini sergileyen kampanyaların önem kazandığı,
- ◇ İstanbul’da, maddi kırılganlıkların giderilmesinde vatandaş katılımının önem kazandığı,
- ◇ İstanbul’da Covid-19 ile karşılaşılan durumun, merkezi yönetimin kararları altında ulusal bir nitelik taşıdığı yani ülke genelindeki uygulamaların İstanbul’da da geçerli olduğu görülmektedir.

Yer verilen tespitler sonrası, uygulanarak başarı elde edilen politikaları tamamlayacak şekilde benzer salgın süreçleri için İstanbul’a yönelik şu önerilerin önem kazandığı değerlendirilmektedir: Merkezi yönetimle (Sağlık ve İçişleri Bakanlığı) yakın iş birliklerin yürütülmesi, salgın sürecinde önem kazanan vaka bilgilerinin şeffaf şekilde vatandaşla zamanında, günlük olarak paylaşılması, yaygın şekilde test sürecinin işletilmesi ve epidemiyologların dahil olduğu, büyük veriden yararlanılan filyasyon çalışmalarının etkin şekilde yürütülmesi.

KAYNAKÇA

- ADB (Asian Development Bank) (2021). Assessment Of Covid-19 Response in The Republic of Korea, <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/691441/assessment-covid-19-response-republic-korea.pdf>, 20.03.2022.
- ARIKBOĞA, Erbay (2018). "Yerinden Yönetim ve Merkezileşmiş Büyükşehir Sisteminde yetkilerin Dağıtılması", **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, 6 (1), 1-34.
- ASLAN, Cahit ve TANER, Ali (2016). "Kalkınma Hamlelerinin Batı Dışı Örnekleri: Türkiye ve Güney Kore'nin Karşılaştırması", **ADAM Akademi**, 6 (1), 27-58.
- BEK, Nahit ve BEK, Aslı (2021). "Yerel Yönetimlerin Covid-19 İle İmtihanı: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği", **ÇOMÜ LJAR**, 2(4), ss.117-127.
- CİNEL, Emek Aslı (2020). Güney Kore'deki Kalkınma Modeli Türkiye'de Uygulanabilir mi?, **Balkan 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı**, Edirne, 181-193.
- ÇELİK, Hatice (2020). Güney Kore'de Covid-19 Salgını ile Mücadelesi: İkinci Bir Kore Mucizesi mi?, **Covid-19 Salgını: Ülke Deneyimleri, Bölgesel Etkileri ve Küresel Yansımaları**, Derleyen Hatice Çelik ve Emre Demir, Ankara: Nika Yayınevi, 61-88.
- DEMİRBULAK BAE, Hülya Görkem (2020). "Koronavirüsle Mücadelede Şeffaflık: Güney Kore Örneği", **TESEV Değerlendirme Notları**, https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/TESEV_Demirbulak_Bae_Guney_Kore_Ornegi_Kovid_19.pdf, (Erişim Tarihi: 20.03.2022).
- EĞİLMEZ, Mahfi (2017). Türkiye ve Güney Kore Ekonomilerinin Karşılaştırılması, **Kendime Yazılar**, <https://www.mahfiegilmez.com/> (Erişim Tarihi: 06.04.2022).
- EKEN, Musa, KÖSEOĞLU, Özer ve TUZCUOĞLU, Ferruh (2020). "Dünyada Metropolen Kent Yönetimi: Modeller, Yaklaşımlar ve Uygulamalar", Rapor 20, **Marmara Belediyeler Birliği**, İstanbul.
- ERSAVAŞ KAVANOZ, S. (2021). "Kötü Huylu Sorunlarla Mücadelede ve Kentsel Dirençlilik Politikalarının Geliştirilmesinde Uyumlanabilir/Uyarlanabilir Yönetişim", **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, 13 (25), 722-735.
- ERYILMAZ, Bilal (2010). **Kamu Yönetimi**, 3. Baskı, Okutman Yayınevi, Ankara.

- ERYILMAZ, Bilal (2016). **Kamu Yönetimi: Düşünceler, Yapılar, Fonksiyonlar ve Politikalar**, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 9. Baskı, Umuttepe yayınları.
- GENÇ, Fatma Neval (2021). **Kriz Yönetimi: Covid-19 Pandemisi**, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- GÜNEY KORE DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI (2020). All About Korea's Response to Covid-19, https://www.mofa.go.kr/eng/brd/m_22742/view.do?seq=35&srchFr=&srchTo=&srchWord=&srchTp=&multi_itm_seq=0&itm_seq_1=0&itm_seq_2=0&company_cd=&company_nm=&page=1&titleNm= 20.03.2022.
- HABER TÜRK (2022). "İBB'nin Dondurulan yardım paraları İstanbul Defterdarlığı'na aktarıldı.", <https://www.haberturk.com/ibb-nin-yardim-paralari-istanbul-defterdarligi-na-aktarildi-3348167>, (Erişim Tarihi: 20.03.2022).
- HAMZA ÇELİKİYAY, Hicran (2021). "Yerel Yönetimleri ve Covid-19 İle Mücadele Politikaları: İstanbul, Barselona, Londra ve New York Belediye Örnekleri", **Covid-19 Sürecinde Sosyoekonomik ve Politik İncelemeler**, Editör: **Nigar Demircan Çakar, Mehmet Akif Öncü, Ayfer Gedikli**, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- İBB (İstanbul Büyükşehir Belediyesi) (2022). "Askıda Fatura", <https://askidafatura.ibb.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 05.03.2022).
- İBB (İstanbul Büyükşehir Belediyesi) (2020). "Koronavirüsle Mücadele Faaliyet Raporu Mart-Nisan", <https://koronavirus.ibb.istanbul/ana-sayfa/ibb-koronavirus-faaliyet-raporu-mart-nisan/>, (Erişim Tarihi: 03.09.2020).
- İBB (2020), "İBB Kurul Çalışma Raporları", <https://koronavirus.ibb.istanbul/kurul-calisma-raporlari/>, Erişim Tarihi: 05.03.2022).
- İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ (2020). "İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları", <https://www.ibb.istanbul/Publication/Files/56>, (Erişim Tarihi: 05.03.2022).
- İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ (2020). "İBB'nin Koronavirüs Çalışmaları", <https://koronavirus.ibb.istanbul/ibb-sorumluluk/>, (Erişim Tarihi: 05.03.2022).
- KAVAS BİLGİÇ, Asmin (2020). "Covid-19 İle Mücadele Sürecinde Yerel Yönetimlerin Genel Görünümü", *İdealkent Dergisi*, 31(11), ss.2084-2112.

- KAYA, Ali, AKILLI, Hüsnüye Ve MURSÜL, Damla (2020). "COVID-19 Salgını ve Vefa Sosyal Destek Grubu Bağlamında Yerelde Yaşlılara Sunulan Hizmetlerin Değerlendirilmesi: Kayseri Talas Büyükşehir İlçe Belediyesi Örneği", **TÜBİTAK Projesi**, Ankara.
- KIM, Min-Hyu, CHO, Wonhyuk, CHOI, Hemin ve HUR, Joon.-Young (2020). "Assessing the South Korean Model of Emergency Management during the COVID-19 Pandemic", **Asian Studies Review**, 44:4, 567-578.
- KIM, Pan. Suk. (2021). "South Korea's fast response to coronavirus disease: implications on public policy and public management theory", **Public Management Review**, 23:12, 1736-1747.
- KLINGEBIEL, Stephan. ve TORRES, Liv, (2020). "Republic of Korea and COVID-19: Gleaning governance lessons from a unique approach", https://www1.undp.org/content/seoul_policy_center/en/home/library/republic-of-korea-and-covid-19-gleaning-governance-lessons-from.html (25.03.2022).
- KUTLU, Önder (2020). "Kamu Yönetiminde Karşılaştırmalı Yöntem", Çocuklara Yönelik Karşılaştırmalı Yönetmelik yapılar, Editör. **Yasemin Mamur Işıkcı ve Abdullah Karakoç**, Ankara: Astana Yayınları, s. 7-16.
- MARMARA BELEDİYELER BİRLİĞİ (2022). "Covid-19 Uygulamaları", <https://marmara.gov.tr/covid-19-uygulamaları-2/>, (Erişim Tarihi: 23.06.2022).
- MERSİN VALİLİĞİ (2020). "Yardım Toplama", http://www.mersin.gov.tr/kurumlar/mersin.gov.tr/Genelgeler%20Yonergeler/Koronavirus_Genelgeleri/web2020/9168_Yardim_Toplama_Yetkisi.pdf, (Erişim Tarihi: 20.03.2022).
- POYRAZ, Çetin (2019). **Seul'de Metropolitan Yönetim ve İstanbul ile Bir Karşılaştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul.
- SEOUL'S FIGHT AGAINST COVID-19 (2021). "Seoul's Fight Against Covid-19" <http://english.seoul.go.kr/wp-content/uploads/2021/02/covid-19-briefing-note.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.03.2022).
- SEOUL METROPOLITAN GOVERNMENT (2022). "Covid-19 and Vaccines in Seoul", <https://english.seoul.go.kr/covid/>, (Erişim Tarihi: 06.04.2022).
- SEOUL METROPOLITAN GOVERNMENT (2022). "City Overview", <https://english.seoul.go.kr/seoul-views/meaning-of-seoul/4-population/>, (Erişim Tarihi: 06.04.2022).

- SEOUL METROPOLITAN GOVERNMENT (2022). "History of Administration" <https://english.seoul.go.kr/city-hall/history-of-administration/4-history-of-seoul-metropolitan-council/>, (Erişim Tarihi: 06.04.2022).
- SEOUL METROPOLITAN GOVERNMENT (2022). "Budget of the Seoul Metropolitan Government", <https://english.seoul.go.kr/city-hall/budget/budget/>, (Erişim Tarihi: 06.04.2022).
- SEOUL SOLUTION (2022). "Seoul Solution", <https://www.seoulsolution.kr/en/content/>, (Erişim Tarihi: 06.04.2022).
- SHON, Changwoo. (2021). "The Role of Cities as the First Responder to Pandemics: Focusing on the Case of the Seoul Metropolitan Government's Response to the COVID-19", **Journal for Peace and Nuclear Disarmament**, 4:sup1, 60-72.
- SOBACI, Mehmet Zahid ve KÖSEOĞLU, Özer (2016). **Başkanlık Sistemlerinde Yerel Yönetimler**, Ankara: SETA.
- ŞAHİN İPEK, Elif. Ayşe. (2020). "Güney Kore'de Yerel Yönetimlerin İdari ve Mali Yapısı", *Dünyada Yerel Yönetimler ve Mali Yapılar*, Editör: Çiğdem Akman ve İbrahim Attila Acar, Ankara: Nobel Yayıncılık, s. 339-372.
- T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI (2022). "Genel Covid-19 Tablosu", <https://covid19.saglik.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 20.03.2022).
- TR24 (2021). "İBB'nin Askıda Fatura Projesi 6. ödülünü aldı; 41 milyon TL'lik fatura ödendi.", <https://t24.com.tr/haber/ibb-nin-askida-fatura-projesi-6-odulunu-aldi-41-milyon-tl-lik-fatura-odenedi,979887>, (Erişim Tarihi: 20.03.2022).
- TURAN, Menaf. ve HAMZA ÇELİKİYAY, Hicran. (2020). "Türkiye'de Kovid 19 ile Mücadele: Politikalar ve Aktörler", **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, 3 (1), s. 1-25.
- YUMUŞAK, İbrahim Güran ve ALTUN, Hacı (2016). "Türkiye'deki STK'ların Az Gelişmiş Ülkelere Yönelik Yardımları Ve Sosyo-Ekonomik Etkileri: Sadakataş Derneği", **Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi**, XI (II), 207-233.
- ZENGİN, Ozan (2014), "Büyükşehir Belediyesi Sisteminin Dönüşümü: Son On Yılın Değerlendirilmesi", **Ankara Barosu Dergisi**, Cilt 2, ss. 91-116.